

038 - 466 15 70

info@triqs.nl

www.triqs.nl

Focusgroepbijeenkomst

Expertteam Ouderverstoting/ complexe omgangsproblematiek

Datum 30-11-2020

Versie 1.0.0

Kind In Zicht (deel 2)

Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A.
Zwolle: TRIQS B.V., 2020.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Triqs. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, evenals opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Triqs. Triqs aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

1. Inhoudsopgave

1. INHOUDSOPGAVE	3
2. INLEIDING EN LEESWIJZER	5
3. PROCES FGB	11
4. SAMENVATTING GESPREKSVERSLAGEN	17
4. 1. M1A.....	17
4. 2. M1B.....	18
4. 3. M2A ('KIND').....	20
4. 4. M2B.....	24
4. 5. D1.....	28
4. 6. D2.....	30
5. TOTALE SAMENVATTING VAN ALLE 6 BIJEENKOMSTEN	33
BIJLAGE A FORMULIER AANMELDEN FGB	40
BIJLAGE B1 UITNODIGING FOCUSGROEPBIJEENKOMST	43
BIJLAGE B2 2 ^E UITNODIGING.....	47
BIJLAGE C GLOBALE AGENDA (TOEGEVOEGD AAN DE 1 ^E UITNODIGING).....	48
BIJLAGE D INFORMATIE EN HUISREGELS (TOEGEVOEGD AAN DE 1 ^E UITNODIGING).....	49
BIJLAGE E FORMULIER HUISREGELS DIE MOET WORDEN ONDERTEKEND DOOR DE DEELNEMER VAN DE FGB (TOEGEVOEGD AAN DE 1 ^E UITNODIGING).....	54
BIJLAGE F OPZET FGB OUDER.....	56
BIJLAGE G OPZET FGB KIND	62
BIJLAGE H ANTWOORDFORMULIER OUDER.....	69
BIJLAGE I ANTWOORDFORMULIER KIND	75
BIJLAGE J ENQUÊTE INFORMATIE	81
6. BIJLAGE K WAT IS EEN FGB?	85
K1 WAT IS EEN FOCUSGROEP BIJEENKOMST (FGB)	85
K2 VOORDELEN, NADELEN FGB.....	88
K3 PRAKTISCHE AANPAK FGB EN EXTRA OPTIES	89
K4 FGB BIJ OVS/CORO.....	90
K5 WAAR IS FGB NIET VOOR BEDOELD	91
BIJLAGE L LEESWIJZER BIJ VERTROUWELIJK ONDERZOEKSDOCUMENT	96
BIJLAGE M BEOORDELING TEKSTVERSLAGEN OP FEITELIJKE WEERGAVE	98

2. Inleiding en leeswijzer

Voor u ligt een rapportage van een zestal focusgroepbijeenkomsten (FGB) die op 8 en 9 juni 2020 zijn gehouden met als deelnemers personen - ouders, kinderen - die zelf met het verschijnsel 'ouderverstoting' te maken hebben of hebben gehad, en die in het voorjaar van 2020 in de eerste ronde de CoVeNas-enquête hebben ingevuld. Deze rapportage is zelfstandig leesbaar, maar omdat de FGB ontworpen was als verdiegingsstap van de enquête is het aan te bevelen die rapportage (of bijvoorbeeld het concluderende hoofdstuk 8 daarvan) te lezen. In de voorliggende rapportage worden namelijk niet meer de thema's van de focusgroepbijeenkomsten uitgebreid verantwoord. Ze vloeien voort uit de enquêteresultaten en de bespreking daarvan door het Expertteam en het onderzoeksteam zelf. Vanwege de zelfstandige leesbaarheid volgt hieronder in grote lijnen dezelfde inleidende tekst als bij de enquêterapportage.

Enquête en FGB vonden plaats ten behoeve van een zogeheten Expertteam Ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek onder leiding van mr. C.A.R.M van Leuven, juli 2019 ingesteld door de minister voor Rechtsbescherming. Deze groep van deskundigen diende de minister de oplossingsrichtingen aan te reiken voor de problematiek van ouderverstoting, in samenwerking met ervaringsdeskundigen. De Tweede Kamer had via een motie om deze informatie gevraagd.

Deze motie heeft een breder kader. Er vinden diverse activiteiten plaats rond het verbeteren van het proces van scheiden van personen na een partnerrelatie: 'Scheiden zonder schade'. In opdracht van de ministeries van Veiligheid & Justitie en VWS, en in partnerschap met de VNG is dat omvangrijke project tot stand gekomen waarvoor naar de website

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/ouderschap-en-scheiding> wordt verwezen.

Een onderkend aspect van de 'schade' is de ernstig verstoorde relatie tussen één ouder en het kind, tot en met volledig en blijvend contactverlies. Dat wordt wel aangeduid met 'ouderverstoting', zonder op de details hiervan in te gaan. De ervaringsdeskundigen, in het bijzonder vaders (dat is de groep gescheidenen die de grote meerderheid in Nederland vormt, die contact met het kind verliezen) zocht via het parlement aanpak van dit probleem. Met name omdat naar hun oordeel slecht functioneren van het Nederlandse systeem van hulp, zorg en rechtspraak rond scheiding en kindbescherming, in belangrijke mate aan ouderverstoting bijdraagt. Scherp gezegd: zij zijn geen onderdeel van de oplossing maar van het probleem volgens ervaringsdeskundigen.

De voorzitter van het Expertteam heeft na initiële werkzaamheden van het Expertteam, Triqs B.V. benaderd om te ondersteunen bij de raadpleging van deze ervaringsdeskundigen. Triqs gaf de

wetenschappelijke leiding in handen van ondergetekende. Uiteindelijk zijn drie onderscheiden activiteiten uitgevoerd richting ervaringsdeskundigen die elk in een document zijn verslagen: 1. een enquête-onderzoek onder ouders en kinderen die met ouderverstoting zijn geconfronteerd (de 'ervaringsdeskundigen'), 2. een focusgroeponderzoek onder degenen die de enquête hadden beantwoord en 3. een belangengroep-consultatie. De documenten zijn afzonderlijk verkrijgbaar, leesbaar maar vormen een geheel.

Enquête-onderzoek en focusgroeponderzoek waren in elkaars verlengde ontworpen. Ze voldeden beide aan de formele vormeisen van onafhankelijk onderzoek naar feiten. Feiten rond gebeurtenissen en ervaringen van individuen. De belangengroep-consultatie daarentegen was een gestructureerde discussie tussen een 6-tal delegaties van ervaringsdeskundigen en het Expertteam van dilemma's en hete hangijzers, waarbij de agenda deels was bepaald door uit het onderzoek gebleken hete hangijzers (geselecteerd door het Expertteam, aangeduid met 'kruispuntvragen') en door deze delegaties zelf, o.a. op basis van de prioriteiten van hun organisatie. Het BGC had het karakter van een gestructureerde raadpleging-plus-meningsuitwisseling tussen partijen/stakeholders. Niet-individueel van aard. Steeds was de uitvoering in handen van de auteurs van het voorliggende rapport.

De onderzoekers stellen er prijs op te vermelden dat ze in elke activiteit in dialoog met het Expertteam en ervaringsdeskundigen hebben gewerkt, maar verder in wetenschappelijke onafhankelijkheid hun werk hebben kunnen doen. Het krachtenveld was soms sterk, maar een bijzonder woord van dank gaat uit naar de voorzitter van het Expertteam en de leden van het Expertteam die vanaf het begin het onderzoeksteam hun vertrouwen gaven, ook wanneer bevindingen ongemakkelijke uitkomsten opleverden voor professionele en institutionele stakeholders, of voor de ervaringsdeskundigen zelf. Laatst genoemden verdienen van alle betrokkenen de grootste lof: zij hebben met een vooraf voor onmogelijk gehouden eerlijkheid en uitgebreidheid antwoord gegeven op soms verreikende vragen in de enquête. Maar ook bleken ze bereid nadien met het onderzoeksteam, bijgewoond door Expertteamleden, te praten over de uitkomsten, toelichting te geven op overeenkomsten m.n. de opvallende, maar ook op verschillen tussen de antwoorden.

Dat laatste is bijzonder. De ervaringsdeskundigen hadden in het verleden vaak de indruk of ervaring dat hun inbreng in discussies uiteindelijk gebruikt was voor een andere agenda dan de hunne. Ervaringsdeskundigen zijn in verschillende belangengroepen georganiseerd, met verschillende accenten (zie deel 3 van de rapportage), maar onder andere hun gezamenlijk optreden leidde uiteindelijk tot de motie, en tot de opdracht aan het Expertteam. Het onderzoeksteam voelde bij de voorbereiding en tijdens de FGB zelf, dat praten over verschillen in ervaring, over verschillen tussen ouders (vaak vaders)

die hun kind nooit meer gezien hadden, dat voor deze openheid een drempel moest worden overwonnen.

Het is gelukt, in nauwe samenwerking met de voorzitter van het Expertteam en de leden van het Expertteam, de ervaringsdeskundigen deel te laten nemen. Enerzijds door duidelijk te zijn over de onderzoeksprocedure en afspraken na te komen, en anderzijds door aan te geven dat ook de politieke besluitvorming in dit stadium gediend is bij feiten. Want hoe groot het maatschappelijke probleem ook is, feiten zijn een schaars goed. Er is dus onverkort vastgehouden aan de proces-eisen van focusgroeponderzoek. Schrijver dezes heeft meer dan eens FGB uitgevoerd, maar niet eerder zo ervaren wat het nut is van wetenschappelijke vormgeving. Terugkijkend hebben de uitvoerders van het FGB de indruk (en via een individuele slotevaluatie de zekerheid) dat vrijwel alle deelnemers hebben gezegd wat ze wilden zeggen, in hun eigen context, en dat hun sleutelopvattingen zijn weergegeven.

We zullen niet verhullen, dat we ver moesten gaan om die vrije denk- en gevoelsvloer te creëren om over de enquêteresultaten in openheid te spreken zoals vereist voor een FGB. Bij de voorbereiding liepen de emoties soms hoog op, bijvoorbeeld over de mate waarin de discussie aan bepaalde vormeisen moest voldoen, over de termen waarin de discussie moest worden gesteld, over woordvoering (alleen voor je eigen situatie). Het misverstand was dat sommige deelnemers dachten dat de focusgroep een moment van ultieme pleitbezorging was, het moment waarop de politiek - vertegenwoordigd door het Expertteam - van bepaalde zaken overtuigd kon worden, met de wetenschap in de rug.

Deze voorbereiding maakte duidelijk dat voor een dergelijk meer belangen-georiënteerd gesprek ruimte moest komen. Hoewel pas in de loop van dit proces ertoe werd besloten, is het in de ogen van de onderzoekers een wijze beslissing geweest dat het Expertteam o.l.v. mr. C.A.R.M. van Leuven dit meer politieke gesprek met ervaringsdeskundigen, georganiseerd via 6 verschillende belangengroepen afzonderlijk te laten plaatsvinden ('belangengroepconsultatie', BGC). Hoewel ook deze o.l.v. ondergetekende is uitgevoerd was het karakter anders, zie deel 3 van de rapportage. De BGC is een pendant van de hier getoonde focusgroepprocedure. Het parallel naast elkaar organiseren van FGB en BGC verminderde de spanning, en droeg bij tot een verheldering van de verschillen tussen FGB en BGC.

Voor u ligt de focusgroepprocedure. De gegevens zoals hier gepresenteerd zijn van deelnemers die vrijwillig meededen en toestemming gaven om tot een openbare rapportage te komen. Anonimisering is waar mogelijk toegepast. De deelnemers gaven vaak aan dat zij geen bezwaar hadden tegen het bekend maken van ervaringen of opvattingen, maar dat leek het team ongewenst en onverenigbaar met de bestaande onderzoeksstandaarden.

In deze bijzondere situatie heeft het onderzoeksteam er dus voor gekozen om noch de focusgroepdeelnemers, noch het Expertteam een controlerende rol te geven wat betreft de verslaglegging. Van de zes bijeenkomsten bestaan twee vormen van rapportage. Allereerst per bijeenkomst een bijna letterlijke weergave, de 'transcriptie'. Met minimale edits om het gesprek te kunnen volgen: sprekers maken zinnen soms niet af, springen over naar een ander onderwerp (bijvoorbeeld een eigen verhaal dat een paar minuten daarvoor werd onderbroken), of sprekers praten door elkaar. De transcriptie is a.d.h.v. bandopnames en notulen gemaakt, en beslaat ca. 25 dichtbedrukte bladzijden per gesprek, totaal ca. 150 bladzijden. De transcripties zijn basisdocumenten die niet openbaar worden gemaakt, o.a. vanwege privacy overwegingen. Ze worden bij Triqs BV bewaard en binnen 1 jaar vernietigd, i.v.m. de mogelijkheid van externe controle. Daarnaast is van iedere transcriptie een reductie gemaakt, die we de term 'samenvatting' geven; die staan als hoofdstuk 4 in deze rapportage. Elke samenvatting is analytisch, maar bevat geen conclusies. Analytisch wil zeggen dat gekeken is naar wat deelnemers wel en niet naar voren brengen als ervaring, waarbij vergeleken is met de enquêteantwoorden. Ook wordt gesignaleerd waar vragen naar de eigen persoonlijke ervaring, worden beantwoord door algemene oordelen over hoe het zit, of over wat er veranderen moet. Het is misschien goed om erbij stil te staan dat de enquête - vooral door de talrijke open vragen - verreweg het beste complete beeld geeft per respondent/FGB-deelnemer; de FGB maakten aanvullend duidelijk waarom rechtspraak en hulp op onderdelen worden bekritiseerd, hoe precies de belemmeringen liggen als na korte of lange tijd contactherstel gewenst wordt: kortom, verdieping op de enquête.

De opdracht was oplossingen vinden vanuit ervaringsperspectief, reden waarom in de samenvattingen ook zorgvuldig is weergegeven waarom sommige uitgangspunten van bepaalde zorg of hulpverlening - volgens ervaringsdeskundigen - niet kunnen werken of zelfs averechts werken.

Het maken van de transcriptie en de samenvatting volgde procedures die konden worden, en zijn gecontroleerd. Alleen ondergetekende heeft de eindverantwoordelijkheid over de transcripties en de samenvattingen. Wel heeft er grondige, marginale toetsing aan proces-eisen (Bijlagen L & M) plaatsgevonden, door de voorzitter van het Expertteam. Procedureel is zo zeker gesteld dat ervaringen van de ervaringsdeskundigen niet zijn gebruikt of aangepast voor een ander doel.

Het onderzoeksteam wijst erop dat de zo getrouw mogelijke verslaglegging nooit instemming of afwijzing betekent van wat gezegd of verslagen is. Dat geldt ook voor de samenvatting, die een analytische samenvatting is van het onderzoeksteam.

Deze rapportage van de FGB heeft net als die van de enquêtes als hoofdtitel 'Kind In Zicht'. Allereerst om - indachtig het doel van 'Scheiden zonder Schade' - de nadruk te leggen op wezenlijke aandacht voor het kind, voor het kind van de rekening. We voelen sympathie voor de gedachte dat het succes van 'Scheiden zonder Schade' toch allereerst aan geluk en toekomst van de kinderen moet worden afgelezen. Een tweede reden was dat we ook in onze opdrachtverhouding tot het Expertteam vast hebben willen houden aan het ervaringsdeskundigen-perspectief, en dat was voor het kind het moeilijkste. Er was 1 focusgroep met 'kinderen' (nu: jongvolwassenen ouder dan 18 jaar). Die droeg bij aan aandacht voor dit perspectief ook bij thema's (zoals 'dwang en drang') die primair op ouderniveau worden gedefinieerd. Want zowel de ouders als de professionals/instituties neigen om verschillende, begrijpelijke redenen tot een 'ouder'-gerichte verhaallijn. Een derde reden om deze titel te kiezen is de bijzondere bevinding die in dit onderzoek is gedaan. Wij mochten - vooral via bemiddeling van Villa Pinedo - tientallen ooit- kinderen benaderen, nu jongvolwassenen, die zelf het contact met een ouder hadden verloren, soms alternerend met beide ouders. De enquêteantwoorden die zij gaven en in de in deze rapportage getoonde FGB resultaten maken duidelijk dat 'we', de volwassenen - gefocust zijn op de gescheiden ouders - er op onderdelen misschien toch wel naast zitten met de aanpak en mogelijk verkeerde accenten zetten bij het aangeven van wat het belangrijkste is. Bijvoorbeeld de rol van veiligheidsaspecten, de mogelijke rol van school, en of er altijd sprake is of zal zijn van een definitief contactverlies,

Dat laatste was misschien het meest opvallend: verschillende kinderen gaven aan dat zij - ook na 15 jaar - zochten naar een vorm van contactherstel. Dat deden ze zonder te onderschatten wat daarbij komt kijken. In de focusgroepbijeenkomsten (zie de rapportage) bevestigden de jongvolwassenen in de 'kind'- groep dat wij dat goed gelezen hadden in hun antwoorden van de enquête. Het is verder interessant te lezen hoe de ouders - die om commentaar gevraagd werd op deze enquête uitkomst - op bovengenoemde uitkomst reageerden.

We spreken over het kind van de rekening, maar zij zijn hier ook het kind van de hoop. Vandaar de titel.

Als onderzoekers hebben we in deze focusgroepportage zonder oordeel en vooroordeel gewerkt, er bewust van afgezien scherpe kantjes eraf te halen. We wilden niet op voorhand polderen met de informatie - dat was ook het laatste wat de ervaringsdeskundigen zelf wilden, aangezien ze bij eerdere gelegenheden van 'gehoord' worden, zichzelf niet of slecht terugvonden in de stukken. Wel hebben we ons veel moeite getroost herkenbaarheid 'in persoon' te minimaliseren. Bronbescherming is belangrijk - zelfs als personen geen bezwaar maken tegen herkenbaarheid (hier vaak gehoord). Een enkele ervaring is, op ons voorstel, in overleg met de voorzitter van het Expertteam weggelaten uit het verslag, meestal vervangen door een zin die op 'onpersoonlijke' wijze hetzelfde betoogt.

Tenslotte eindigen we met een leeswijzer.

Hoofdstuk 3 beschrijft eerst alle tevoren geplande stappen van de focusgroepbijeenkomsten cf. het stappenplan, van Assema, Mesters en Kok (1992). Wat specifiek aan deze FGB is, is dat het niet de doelstelling had 'voorwaarts' te exploreren, te verkennen, maar 'achterwaarts' te verifiëren, te duiken in de achtergrond van antwoorden van de enquête, zowel de grote lijn - "wordt die (h)erkend?" - als enkele zeer specifieke resultaten zoals bij de kinderen - 'klopt het'? Het tweede deel van hoofdstuk 3 beschrijft de uitvoering, de realisatie van de zes bijeenkomsten op 8 en 9 juni 2020 en de uitwerking van informatie erna.

In hoofdstuk 4 staan de zes gesprekssamenvattingen in chronologische volgorde.

Een belangrijk deel van deze rapportage beslaat bijlagen na hoofdstuk 4. Bijlagen A t/m M zijn alle procesdocumenten die zijn gebruikt. Deze dienen om de claim te ondersteunen dat met transparantie te werk is gegaan waarbij veel moeite is gedaan aan de ene kant de authenticiteit van de ervaringen overeind te houden, maar ook de onafhankelijkheid van wetenschappelijke observatie. De verspreide documenten zijn eerst door het Expertteam gezien. Bijlage K bevat vijf stukken die zowel richting ervaringsdeskundigen als het Expertteam zijn gebruikt om scherp te krijgen wat een FGB is en wat van FGB deelnemers wordt verwacht. We streefden naar transparante verslaglegging en een document dat ook voor de ervaringsdeskundigen leesbaar zou zijn. Ieder belangstellende die het rapport gelezen heeft kan reageren: reactie_ovs@triqs.nl. Doe dit respectvol, zoals ook dit rapport zich naar alle betrokkenen probeert respectvol op te stellen. Als dat mogelijk is zullen we kort reageren. Stel u ook op de hoogte van de overige ontwikkelingen rond 'Scheiden zonder Schade'. Dit rapport is maar een schakeltje in het geheel.

Als u naar ons verwijst, citeer het rapport als: Kind In Zicht (deel 2) - Focusgroepbijeenkomsten met ouders en kinderen die de CoVeNas-enquête over ouderverstoting hebben ingevuld. Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A. Zwolle: TRIQS B.V., 2020. Haal de informatie (gesprekken, procesdocumenten) niet uit de context waarbinnen ze zijn gebruikt c.q. tot stand gekomen. En last but not least: op alle procesdocumenten berust copyright, vooral om misbruik en ongeautoriseerde veranderingen tegen te gaan. Overweegt u gebruik, neem contact op met Triqs B.V.. Aan research-hergebruik zal cf. voorwaarden die onder onderzoekers gebruikelijk zijn, doorgaans medewerking worden verleend.

3. Proces FGB

Het proces om de focusgroepbijeenkomst te organiseren is volgens onderstaand stappenplan uitgevoerd. De opzet van dit stappenplan is overgenomen van het artikel 'Het focusgroepinterview: een stappenplan', van Assema, Mesters en Kok (1992).

Vorbereiding

- a. Datum bepalen
- b. Doel omschrijven/randvoorwaarden vaststellen
- c. Deelnemers selecteren
- d. Aantal deelnemers bepalen/omvang van de groepen bepalen
- e. Vraagroute formuleren en voorleggen aan anderen
- f. Gespreksleider kiezen/trainen
- g. Ruimte regelen
- h. Opnameapparatuur regelen
- i. Groepen samenstellen
- j. Uitnodiging versturen en deelname bevestigen
- k. Vergoeding deelnemers regelen

a. Datum bepalen

De focusgroepbijeenkomsten waren al eerder gepland, namelijk op 26 maart 2020. Als gevolg van Covid-19 en de richtlijnen van het RIVM waren we toentertijd genoodzaakt om deze focusgroepbijeenkomsten op te schorten. Vanaf 1 juni was het mogelijk om bijeenkomsten te organiseren waarbij meerdere deelnemers aanwezig konden zijn. De keuze is gevallen op maandag 8 en dinsdag 9 juni 2020. We hebben bewust gekozen in samenwerking met het Expertteam om op meerdere dagen (twee) focusgroepbijeenkomsten te organiseren. Hierdoor ben je als organisatie minder kwetsbaar als bijvoorbeeld het openbaar vervoer uitvalt op de door jou geplande dag. Verder bied je de mogelijke deelnemers meerdere opties in dagen aan, waardoor de opkomst mogelijk hoger is.

b. Doel omschrijven/randvoorwaarden vaststellen

Het doel van de FGB is onlosmakelijk verbonden met de al eerder gehouden enquête. Aan de deelnemers van de enquête is toegezegd dat er een FGB zou worden georganiseerd waarbij verdere verdieping en verduidelijking zou plaatsvinden n.a.v. de uitkomsten van de eerder gehouden enquête. De FGB werd niet georganiseerd met als doel een exploratie van meningen en ideeën te krijgen. Immers de enquête gaf de deelnemer voldoende mogelijkheid om mening en ideeën toe te voegen als antwoord op een groot aantal open vragen.

Er waren maar een beperkt aantal voorwaarden bij het organiseren van de FGB. Het Expertteam OVS heeft aangegeven dat ze graag aanwezig wilde zijn op de bijeenkomsten. In eerdere contacten die het Expertteam had met mogelijke deelnemers had ze ook aangegeven dat zij aanwezig zouden zijn op de bijeenkomsten. Er waren geen stringente financiële randvoorwaarden.

c. Deelnemers selecteren

We hebben ervoor gekozen om de deelnemers te benaderen die mee hadden gedaan met de enquête CoVeNaS. Deze deelnemers waren bij de eerste enquête geselecteerd op het feit dat ze als ouder of kind te maken hebben (gehad) met contactverlies, waarbij er sprake zou kunnen zijn van contactherstel of niet. De periode van contactverlies zou minimaal een jaar moeten bedragen.

We hebben voor de FGB 92 kandidaten (ouder en kind) benaderd. 62 kandidaten hebben op dit verzoek gereageerd. Van 30 personen hebben we geen reactie ontvangen. 9 personen gaven aan dat ze niet mee wilden doen met de FGB om meerdere redenen, onder meer geen interesse en Covid-19. In eerste instantie hebben 53 kandidaten zich aangemeld voor de FGB om deel te nemen met 1 of meerdere voorkeuren qua beschikbare dagdelen. Van 3 kandidaat deelnemers (kindgroep) paste de door hen exclusieve voorkeur van 9 juni niet omdat de FGB voor kind (gezien de grote voorkeur van de andere deelnemers) op 8 juni (middag) zou worden georganiseerd. Deze 3 kandidaat deelnemers zijn wel benaderd om alsnog mee te doen op 8 juni, maar ze hebben niet gereageerd op dit verzoek. 5 kandidaat deelnemers hebben zich na aanmelding alsnog afgemeld, om meerdere redenen, 2 personen i.v.m. ziekte, 1 persoon i.v.m. veiligheid m.b.t. Covid-19, 2 kandidaat deelnemers hadden de verwachting – onder meer door berichten op facebook - dat er geen veilige situatie zou zijn op de FGB en hebben zich hierom afgemeld. 2 kandidaat deelnemers die zich hebben aangemeld voor de FGB waren uiteindelijk niet welkom. Dit had te maken met het feit dat deze personen informatie van de focusgroepbijeenkomsten, die aan hen persoonlijk was gestuurd, gepubliceerd hadden op hun website en dat zij verder met meerdere berichten (via hun website en facebook) aangegeven hadden dat zij zich niet gingen houden aan de door ons voorgestelde huisregels en zij riepen andere deelnemers aan de FGB op hetzelfde te doen. Verder zijn er nog 4 kandidaat deelnemers die ondanks het feit dat ze zich hadden opgegeven, niet op de FGB zijn verschenen.

d. Aantal deelnemers bepalen/omvang van de groepen bepalen

Uitgangspunt was een maximum van 8 deelnemers per groep waarbij we rekening hielden met een no show van minimaal 2 en maximaal 3 deelnemers per groep, een en ander vanwege de eisen van het RIVM en om de veiligheid van de deelnemers te waarborgen. Omdat we rekening moesten

houden met een no-show van minimaal 20% (2 à 3 deelnemers op een groep van 10) hebben we gekozen om voor de oudergroepen maximaal 10 personen uit te nodigen.

Gelukkig kwamen alle 5 ingeschreven deelnemers van de FGB (kind) opdagen. Bij de andere groepen ouders varieerde de opkomst tussen de 6-8 deelnemers per groep.

e. Vraag-route formuleren en voorleggen aan anderen

In samenwerking met het Expertteam (zie bijlage F en G) is er een vragenlijst ontwikkeld met 5 verschillende thema's. Deze thema's zijn mede gebaseerd op de enquête die al eerder was gehouden. Over de vragenlijst is op meerdere momenten contact geweest tussen meerdere leden van het Expertteam en de onderzoekers van Triqs.

We hebben ervoor gekozen om de deelnemers wel te informeren met een globale agenda maar niet een gedetailleerde agenda toe te sturen. Tijdens het organiseren van de enquête was er al veel aandacht (vaak in negatieve zin) voor het onderzoek. We wilden voorkomen dat onze agenda voor de FGB op social media zou worden gepresenteerd waardoor de betrouwbaarheid van ons onderzoek mogelijkerwijs zou worden aangetast. Hetzelfde gold voor de uitkomsten van de enquête die we hebben gebruikt tijdens de FGB. We hebben deze niet van tevoren toegestuurd aan de deelnemers en de deelnemers mochten dit materiaal niet meenemen.

f. Gespreksleiders kiezen/trainen

De gespreksleiders zijn gekozen op basis van hun ervaring met het begeleiden van FGB en hun affiniteit met het onderwerp: contact verlies van ouders na een complexe scheiding. Van tevoren is zeer duidelijk doorgesproken welke rol en taak de GL heeft in de FGB en welke rol en taak de sidekick heeft. Om misverstanden te voorkomen en iedereen de mogelijkheid te geven zich goed voor te bereiden op zijn rol is er een document opgesteld (zie bijlage K) waarin de taak en rol van GL en sidekick duidelijk wordt besproken. Dit document is vooraf doorgesproken en afgestemd met het Expertteam. De sidekick is een deskundige, in dit geval een lid van het Expertteam. De sidekick heeft de mogelijkheid om vragen te stellen aan de deelnemer voor verdere toelichting van een eerder gegeven antwoord. Op enkele momenten tijdens de FGB geeft de gespreksleider de sidekick het woord, met een vraag over wat ervoor werd besproken. De sidekick zal dan vooral een paar vragen voorleggen waar nog wat meer over gezegd kan worden. De deelnemers van de FGB kunnen verder niet met de sidekick spreken, alleen met elkaar - het gaat om hun eigen verhaal. In uitzonderlijke situaties kan de sidekick aan de gespreksleider aangeven iets te willen zeggen, maar de gespreksleiding beslist of dat kan en op welk moment. Deze rol en de rol van GL en notulist zijn verder uitgewerkt in document 'Wat is een focusgroepbijeenkomst'. (bijlage K).

Verder hebben de gespreksleiders vooraf een overleg gehad waarbij het volledige programma en de gespreksonderwerpen zijn doorgesproken. En zijn er duidelijke afspraken met de gespreksleider en sidekick gemaakt hoe te handelen als er een verstoring plaatsvindt door een van de deelnemers en als de huisregels niet worden gevolgd.

g. Ruimte regelen.

De locatie, het Muntgebouw in Utrecht, is geregeld door het Ministerie van Justitie. Deze locatie maakte het mogelijk dat organisatie en deelnemers zich konden houden aan de richtlijnen van het RIVM. De locatie is goed bereikbaar via het openbaar vervoer of eigen vervoer en ligt centraal in Nederland, waarbij rekening wordt gehouden dat de deelnemers vanuit verschillende provincies kwamen. Het voordeel is minder risico's betreffende het overtreden van de regels van het RIVM en minder kans dat er uitvoerig contact is tussen de deelnemers voor en na de bijeenkomst. Een nadeel van deze locatie was achteraf gezien de akoestiek van de ruimtes. De deelnemers moesten duidelijk spreken om goed hoorbaar te zijn voor de andere deelnemers, gespreksleider, notulist en sidekick.

h. Opnameapparatuur regelen

Het Muntgebouw heeft opname apparatuur geregeld, dit is in samenwerking met het Ministerie van Justitie gebeurd. De werking en de opstelling van de apparatuur is vooraf op locatie getest. Daarnaast heeft het onderzoeksbureau via een iPad en software zelf een opname gemaakt als back-up. Ook deze apparatuur is van tevoren getest. Alle opname apparatuur heeft goed gewerkt voor alle FGB's.

j. Groepen samenstellen

In totaal zijn er 6 FGB samengesteld. 1 FGB voor kind en 5 FGB's voor ouders. Bij het samenstellen van de groepen van ouders is rekening gehouden met een verdeling van vrouw/man op basis van de verhouding vrouw/man van ervaringsdeskundigen die zich hadden aangemeld. Verder hebben we geprobeerd om zoveel mogelijk deelnemers die elkaar kennen vanuit deelname aan een belangengroep over de verschillende groepen te verdelen, om beïnvloeding te voorkomen. Een belangrijke randvoorwaarde hierbij was de aangegeven voorkeur door de deelnemers voor 1 of meerdere dagdelen. Verder waren er meerdere deelnemers van 1 belangengroep. Hierdoor was het niet altijd mogelijk om bij indeling van de groepen aan bovengenoemde voorwaarden te voldoen.

k. Uitnodiging versturen en deelname bevestigen

Kandidaat deelnemers konden aangeven welke voorkeur ze hadden voor 1 of meerdere dagdelen. Maandagochtend 10:00-12:00 uur/maandagmiddag 14:00-16:00 uur/maandagavond 18:30-20:30 uur/dinsdagochtend 10:00-12:00 uur/dinsdagavond 14:00-16:00 uur. Gezien de beperkte voorkeur

voor de maandagavond hebben we deze optie laten vervallen. Na het samenstellen van de verschillende groepen hebben we de deelnemers die zich hebben aangemeld voor de FGB een uitnodiging gestuurd met datum, tijdstip, locatie, en de verschillende documenten (zie bijlage A, B, C, D, E). Vier dagen voor aanvang van de eerste groep hebben we deelnemers een reminder gestuurd met aanvullende informatie over de bereikbaarheid van de locatie.

I. Vergoeding deelnemers regelen

Het Ministerie van Justitie heeft een vergoeding geregeld in de vorm van een cadeaubon. Deze bon werd uitgereikt bij de start van de FGB.

Uitvoering

Voor het uitvoeren van de FGB waren er per groep 3 personen aanwezig die geen deelnemer zijn aan de FGB. De gespreksleider (GL), sidekick en notulist. De rol/taak van sidekick komt bij FGB niet vaak voor. In de door ons georganiseerde FGB is dit een deskundige, in dit geval een lid van het Expertteam. De sidekick heeft de mogelijkheid om vragen te stellen aan de deelnemer voor verdere toelichting van een eerder gegeven antwoord. Deze rol en de rol van GL en notulist zijn verder uitgewerkt in document 'Wat is een focusgroepbijeenkomst'. (bijlage K).

Bij het uitvoeren van de FGB zijn we in staat geweest om een redelijke strakke regie te kunnen houden zonder dat de deelnemers het gevoel hadden dat ze niet vrijuit konden spreken. Omdat het om een emotioneel beladen onderwerp gaat, moesten we ook wel een strakke regie voeren op het gesprek. We moesten er rekening mee houden dat de deelnemers individueel veel spreektijd wilden hebben over hun eigen ervaring als ouder bij het ontstaan van contactverlies. We hebben ervoor gekozen dat de deelnemers voor elk gesprekspunt hun ervaring konden beschrijven op het antwoordformulier. Hierdoor zorg je dat de deelnemer – ondanks het feit dat hij/zij misschien meer spreektijd had willen hebben – toch de mogelijkheid heeft gehad om zijn/haar ervaring te delen met het onderzoeksteam. Deze aanpak heeft gewerkt. De meeste deelnemers hebben gebruik gemaakt om vooraf al veel informatie te geven over hun situatie, hun ervaring of advies. Hierdoor ontstond meer rust tijdens de gesprekken. Natuurlijk waren er deelnemers die vonden dat ze te weinig tijd hadden gehad, ondanks het feit dat de GL relatief weinig tijd heeft gebruikt en dat we in de meeste gevallen ervoor hebben gekozen (na goedkeuring van de gehele groep) om de duur van de FGB te verlengen met 20 tot 30 minuten.

Uitwerking

Bij elke FGB was een GL, sidekick en notulist aanwezig. Gespreksleiders waren Jolanda Vermolen (extern), Gouke Bonsel (Triqs). Sidekick waren Gerda de Boer, Heleen Koppejan en Corine Rijnberk (leden van het Expertteam). Notulisten waren Senem Öztürk en Arthur Weynschenk (Triqs). De notulist maakte een

uitwerking via de computer van het gesprek. Naast tekstuele notities van het gesprek werd er ook een notitie gemaakt van een observatie (van de notulist) over de deelnemer van de FGB op het moment dat hij/zij aan het woord is. (Bijvoorbeeld, boos, rustig, onrustig. ...) Na het maken van deze uitwerkingen tijdens de FGB zijn deze verslagen aangevuld door gebruik te maken van de audio opnames. Er is per groep een gespreksverslag gemaakt waarbij feitelijk wordt weergegeven welke opmerkingen er zijn gemaakt door de deelnemers en welke informatie door hen is opgeschreven op het antwoordformulier. Aan de hand van een van tevoren vastgestelde codering kunnen de verschillende tekstelementen per deelnemer, per groep, per type (opgeschreven, gezegd, observatie) gemakkelijk worden teruggevonden en worden geordend voor verdere analyse.

Nadat deze gespreksverslagen (6 stuks in getal) zijn gemaakt, zijn deze in geanonimiseerde versie ter verificatie toegestuurd aan een aantal leden van het Expertteam. Hierbij is een keuze gemaakt voor een 3-tal gespreksverslagen (met audio opname) die door de voorzitter van het Expertteam en 1 lid van het Expertteam konden worden gelezen/geluisterd en geverifieerd om te beoordelen of er sprake is van een juiste weergave van het gespreksverslag. Aan hen is medegedeeld dat zij de informatie die ze hebben kunnen lezen/horen alleen mochten gebruiken voor het doel van verificatie van de gespreksverslagen. De gespreksverslagen zijn door een beperkt aantal medewerkers van Triqs (2 notulisten en GL) bekeken. We hebben zoveel mogelijk geprobeerd om in de rapportage de input van de verschillende deelnemers te anonimiseren.

De gespreksverslagen zijn niet geverifieerd door de deelnemers van de FGB. De deelnemers konden wel aangeven of zij het tekstverslag wilden ontvangen van hun antwoorden die zij op het antwoordformulier hadden opgeschreven. Gezien het feit dat er in het voortraject al interferentie was met het onderzoeksproces, onder meer voor wat betreft de gebruikte vragenlijst en de achtergrond van de onderzoekers, was het risico te groot dat het teruggeven van hun volledige gespreksverslag zou leiden tot schade voor het onderzoek omdat er een gerede kans bestond dat deze informatie in een of andere vorm op social media zou worden ingezet voor andere doeleinden.

We hebben derhalve ook gekozen voor duidelijke afspraken over hoe de FGB zou worden georganiseerd. Dit hebben we gedaan door van tevoren duidelijke huisregels op te stellen. Elke deelnemer is gevraagd om voor deelname deze door te lezen en te ondertekenen. Alle deelnemers aan de FGB hebben dit gedaan. Bij deelname van de FGB lag op de tafel van de deelnemer een exemplaar van deze huisregels. Beide gespreksleiders hebben geen enkele keer een van de deelnemers moeten wijzen op deze huisregels. Aangezien er 2 mogelijke deelnemers van tevoren hadden aangegeven dat zij zich niet wilde houden aan deze huisregels heeft dit ertoe geleid dat zij niet konden deelnemen aan de FGB.

4. Samenvatting gespreksverslagen

4.1. M1A

Groep M1A; Gemiddelde VVV score: 7, 9; 7 deelnemers

A) Eigen rol:

Zo goed als nooit in beeld.

B) Beste geluisterd:

De familie en vrienden hebben het meest geluisterd. Daarnaast wordt door de deelnemers een lotgenotengroep en de kerk genoemd. Van de groep professionals worden de orthopedagoog, jeugdbeschermer, wijkagent en onderzoekinstanties genoemd.

C) Kind perspectief:

Niet aanwezig bij de deelnemers tenzij nadrukkelijk door de GL gevraagd; ook niet in relatie tot contactherstel.

D) Preventie:

Genoemde oplossingen: grondige screening bij iedere scheiding. Na scheiding: snellere herkenning van een mogelijke dreiging OVS

E) Oplossingen als eenmaal OVS is opgetreden:

Niet genoemd door de deelnemers.

F) uitgangspunten:

- Verplicht co-ouderschap/parallel ouderschap bij scheiding
- Nooit kind naar 1 ouder, en zeker geen keuze door het kind
- Vaste regeling
- Sancties bij niet nakomen van afspraken
- Bij dispuut over naleving moet er waarheidsvinding zijn door onafhankelijke instanties
- Aanzienlijk verkleinen regelende rol instanties professionals omdat deze de situatie erger maken door het naleven van eigen regels en te veel gericht zijn op eigen kader

G) instanties:

Huidige rol eerder bevorderend voor OVS, een grote factor als zodanig bij ontstaan en voortduren van OVS

H) professionals:

- Hogere deskundigheid, meer tijd
- Minder partijdig (gericht op moeder)

4. 2. M1B

Groep M1B; Gemiddelde VVV score: 8, 8; 7 deelnemers ; scores 9 8 7.5 9 8 10 10

A) *Eigen rol:*

Zo goed als nooit in beeld

B) *Beste geluisterd:*

Bij meer dan de helft van de deelnemers heeft de zus/broer het beste geluisterd. Een deelnemer geeft aan dat de curator het best heeft geluisterd. De mening over vrienden is verdeeld. Sommige deelnemers geven aan dat vrienden luisteren. Een enkeling geeft aan dat vrienden het moeilijk vinden om betrokken te zijn op het contactverlies.

C) *Kind perspectief:*

Niet aanwezig bij de deelnemers, tenzij nadrukkelijk gevraagd door de GL. Ook niet in relatie tot contactherstel. Ongeloof over wens tot contactherstel vanuit het kind. Hoe langer de OVS duurt hoe kleiner de kans dat er herstel met het kind kan plaatsvinden.

D) *Preventie:*

Diverse oplossingen zijn door de deelnemers aangedragen. Diverse ouders in deze groep willen grondige screening bij scheiding voor conflict/OVS-risico. Opvallend is dat er geen enkel vertrouwen/verwachting is van psychologische screening/individuele hulp voor ouders met een voortdurend conflict.

E) *Oplossingen als eenmaal OVS is opgetreden:*

In deze groep heel erg gericht op a. als eenmaal OVS, en b. instanties

F) *uitgangspunten:*

- Standaard co-ouderschap bij scheiding
- Nooit kind naar 1 ouder
- Sommige deelnemers lijmen qua overlegmodel, andere deelnemers just do it (50/50) met handhaven
- Vaste regeling
- Sancties bij niet nakomen van afspraken
- Bij dispuut over naleving waarheidsvinding onafhankelijk van instanties
- Aanzienlijk verkleinen regelende rol instanties/professionals. Zij maken het conflict erger door het volgen van eigen regels en te veel gericht zijn op eigen kader
- In deze groep enkele leden stichting Herstel OVS, die verwijzen naar oplossingen die in het buitenland worden gebruikt

- Deze hele groep was het er met elkaar over eens dat MASIC erg betrouwbaar is

G) instanties:

Minstens zo'n grote rol in ontstaan en voortduren OVS als de conflicthoudende ouders. In deze groep zeer negatieve ervaringen met jeugdzorg, en in mindere mate met de kinderbescherming (partijen die elkaar volgen).

H) professionals:

Hogere deskundigheid, meer tijd.

I) Nieuwe gezichtspunten:

In deze groep viel op dat een deel van deelnemers oplossingen zoekt in betere kennis/begrip/rationele aanpak emoties, en een ander deel de voorkeur geeft aan praktische oplossingen zonder dat naar 'waarheid' en overeenstemming wordt gezocht. In deze groep spraken velen met termen van professionals, en was het voor velen erg moeilijk vanuit eigen ervaring te spreken. Dit kan mede het gevolg zijn van meerjarige intensieve omgang met professionals.

4. 3. M2A ('kind')

Groep M2A Kind; Gemiddelde VVV score: 9, 1; 5 deelnemers ; scores : 9 8.5 8 10 10

Deze groep bleek samen te functioneren, en - in wederzijdse kwetsbaarheid - bereid samen te praten over de gevoelens en de oplossingen. Naar het gevoel van de gespreksleider ontstond er een bijzondere flow, met onderling respect ondanks opinieverschillen.

Een bijzondere situatie was dat een kind startte in een situatie waarbij de ouders wel bij elkaar waren maar niet bij elkaar woonden. Later 'echte' scheiding. De indruk van de gespreksleider was dat ondanks de nogal verschillende aanloop tot OVS, wat betreft bijvoorbeeld de startsituatie, leeftijd van het kind waarop de scheiding zich voltrok en de rol van andere kinderen, dat de huidige opvatting/houding niet zoveel verschilde tussen de kinderen. Dat droeg vermoedelijk bij aan de opbouwende gesprekssfeer, die met verslaglegging van wat gezegd wordt niet goed valt weer te geven.

Een groot verschil is dat de kinderen nu - 1 tot meer dan 30 jaar na het begin van het contactverlies - in het heden leven en niet spontaan over het verleden beginnen; negatieve ervaringen met GI-instanties (jeugdzorg, kinderscherming, mediators, etc.) kwamen alleen aan de orde als de gespreksleider daar om vroeg, waarbij de indruk was dat die fase geweest was hoewel dat voor de meeste deelnemers minder dan 10 jaar geleden was.

Kinderen hebben het over de ook na de scheiding voortdurende vaak zeer negatieve houding van de ouder bij wie ze zijn t.o.v. de andere ouder, ook al kunnen ze die andere ouder niet meer zien; ze hebben het over hun evt. broers en zusters met wie zonder uitzondering relaties lastig zijn als ze er iets anders instaan, en over andere familie. En vaak over school die kansen gemist heeft. Maar vrijwel nooit over de instanties of de hulpverlening vanuit gemeente/overheid; die had er geen aandacht voor maar ook geen interesse in hun verhaal.

B) Beste geluisterd:

Niet ieder kind bracht dat naar voren. Maar wie erop inging zei dat niemand geluisterd had. Dat is ook een vrijwel unanieme ervaring in de open vragen van de enquête. Het gaat er daarbij niet om dat men zijn/haar zin niet kreeg, maar om het feit dat er geen (veilige) plek is over de eigen ervaringen te spreken. Geen raad krijgen over hoe je om moet gaan met het feit dat de ene ouder niet wil dat je de andere ziet, of hem/haar zwart maakt, terwijl je zelf hem/haar wil kunnen zien/spreken.

Opvallend is dat, als het aan de orde kwam, jeugdzorg en kinderscherming niet gezien of gevoeld werden als een behartiger van het eigen (kind)belang.

C) Ouder perspectief:

In de verhalen van de kinderen komen de ouders nadrukkelijker voor dan dat de kinderen voorkomen in de verhalen van de ouders. De scheiding is voor elk kind een gegeven, in deze groep geaccepteerd als 'gewenst' gezien de onderlinge problemen. Er is veel pijn in de situaties dat de ouder bij wie men bleef het kind om de tuin geleid heeft over de wens en houding van de andere ouder. Maar ook hier, althans dat is de interpretatie van de onderzoekers, beschermen de kinderen hun ouders: gezien de feiten die ze naar voren brengen rondom het gedrag van vooral de ouder bij wie men bleef, had in sommige situaties een negatievere houding naar de ouders begrijpelijk geweest. Mogelijk speelt een rol dat men nu soms nog steeds probeert met beide ouders in het reine te komen.

D) Preventie

De meest concrete suggestie, door allen beaamd, was dat een huwelijk (c.q. partnerschap) als contract een verplicht onderdeel moet hebben rond de zorg voor de kinderen, mocht het misgaan. Met de nodige detaillering. De kinderen geven allen aan dat de scheiding eigenlijk boven hun hoofd ging. Een enkeling ging naar 1 van de 2 ouders cf. eigen wens (het kind was al ouder), de anderen werden door - in deze groep - de moeders van de vader weggehouden, hoewel soms gezegd wordt dat het ook moeilijk anders ging gezien de negatieve houding van - in deze groep - de moeder. Maar deze groep zou eigenlijk willen dat niet toegestaan zou mogen worden dat een kind een van de ouders niet meer ziet. Ook als de ene ouder misschien wat minder deugt dan de ander. Unaniem wordt een belangrijke rol toegekend aan school, die niet alleen een veilige plaats moet bieden om over de scheiding en de gevolgen te praten, maar ook zou kunnen bijdragen aan betere informatie naar anderen rondom een - vanuit het kind - gewenste regeling. Er is twijfel of het helpt omdat - in deze groep - de moeders gewoon de kinderen niet toestonden contact te houden met hun vader, waarbij vervreemding optrad door de combinatie van de persoon niet zien en de aanhoudende negatieve houding. Tenslotte wordt genoemd dat de hulpverlening ervan moet uitgaan - wat verder ook beweerd wordt - dat de kinderen beide ouders nodig hebben - en dat regelingen daarop gericht moeten zijn.

E) Oplossingen om de situatie van OVS te voorkomen:

In de groep (kind) ging het uiteindelijk om 2 oplossingen, oplossingen om de situatie van OVS te voorkomen, en nadrukkelijk ook oplossingen om - als er eenmaal OVS is - weer contact met beide ouders te krijgen.

F) uitgangspunten:

De kinderen in deze groep hadden het niet over standaard 50/50 co-ouderschap; wel over een absolute noodzaak in de jonge jaren ouderschap te hebben van beide ouders, ook als de ene ouder misschien wat minder geschikt is dan de ander; dat is het fundament. Kinderen willen gehoord worden in de betekenis van: hun ervaringen moeten worden gehoord, eventueel voor waarheidsvinding, maar vooral om te kunnen laten

horen wat ze liefst willen. Dat moet op een veilige manier omdat kinderen - in deze groep - er steeds veel narigheid van kregen als ze de wens uiten beide ouders te willen zien. Kinderen vinden het oneigenlijk als ze moeten kiezen tussen 2 woonlocaties c.q. 2 ouders. Daar hebben ze hun leven lang last van (schuldgevoel); ze moeten wel worden gehoord. Deskundigheid van psychologen rond OVS moet veel groter worden, dat gaat dan vooral om hulp bieden als er OVS is. Er ontbreekt een loket voor het kind, zowel bij de scheiding, maar vooral ook later, als het kind weer contactherstel wil realiseren. Er moet een centrale rol voor school zijn, die unaniem als mogelijk de enige veilige plek werd gezien die ook op de hoogte was (en nog beter kon zijn) voor de OVS. Geen uitgangspunt voor kinderen is dat ouders met elkaar afspraken moeten leren maken. Dit wordt gezien als zinloos, niet realiseerbaar

G) instanties:

In deze groep was men niet zozeer tegen de instanties zelf, maar men had er niet veel aan gehad omdat niemand naar het kind luisterde of namens het kindbelang - zoals men dat zelf ervaart, toen en nu, handelde. Rechter luisterde nog het meest en handelde het meeste in het belang van het kind.

Misschien wel net zo sterk als bij de ouders, ervaren de kinderen de incompetentie van jeugdzorg/RvdK; deze instanties werden nooit als oplossing gezien. Maar de opstelling van de kinderen tegenover deze instanties was gevoelsmatig heel anders: geen verwijten of boosheid (zoals bij de ouders), maar onverschilligheid; vanwege de incompetentie en gebrek aan interesse, geen deel van de oplossing.

H) professionals

In deze groep had men hogere deskundigheid vooral van psychologen (hulpverleners) verwacht, zeker in de situatie als er al OVS is.

I) Nieuwe gezichtspunten:

De groep roemde de positieve, constructieve bijdrage van Villa Pinedo. Als onderzoekers konden wij vaststellen dat afgaande op de bijdragen aan de FGB de deelnemers - waarvan er sommige kwetsbaar waren, en de meesten nog niet in een eindsituatie - heel evenwichtig over zichzelf, de ouders en de buitenwereld spraken. Dit ongeacht de nogal diverse achtergrond. Zonder uitzondering ontstaan er grote problemen in de gezinsverhoudingen (maar ook de familie) als kinderen contactherstel nastreven. Dat is - naast gevoelens van schuld en vervreemding - een grote belemmering voor kinderen om contactherstel na te streven. Er is dringend behoefte aan een 'loket' voor de hulp als men weer contactherstel wil. De kinderen zien die behoefte ook aan de kant van de ouder met wie men contactherstel wil. In de beleving van het kind is er nog vaak sprake van het feit dat een scheiding 'geheim' moet blijven voor familie, vrienden en school. Een scheiding kan in onze huidige samenleving dan wel veel voorkomen, maar daarmee is het nog niet een overall geaccepteerd verschijnsel. In bepaalde religieuze gemeenschappen en daarbij horende scholen is het absoluut 'not done', en

wordt het bestaan van scheiding ontkend of verzwegen. Daar hebben kinderen het extra moeilijk want school is voor hen op dat moment geen veilige haven.

4. 4. M2B

Groep M2B; Gemiddelde VVV score: 8, 5; 7 deelnemers ; scores 8 8 8 9 8 8 8 10

Speciale problematiek in deze groep:

OVS dat al ontstaat bij de geboorte van het kind, ontvoering door moeder naar haar moederland (in Zuid-Amerika), waarna zij met 2 kinderen onbereikbaar is voor de vader. (Opmerking van de onderzoekers): in de beschrijving van deze casus over de gebeurtenissen vlak voor de geboorte van het eerste kind lijkt een vrij klassiek beeld van een psychose te zien zijn, die mogelijk door de taalbarrière niet goed onderkend is door instanties (en zorg.)

A) Eigen rol:

Bij geen van de deelnemers is in beeld hoe de vechtscheiding is ontstaan. Er is veel aandacht voor informatie manipulatie door ex-partner en instanties met regelmacht die verder die informatie niet nagaan omdat dit te veel werk met zich meebrengt en gedoe geeft. Wel spreken deze ouders over contactherstel en hulp daarbij ook voor zichzelf.

B) Beste geluisterd:

Huisarts, school (1x), en academische geschoolde psycholoog/pedagoog voor zichzelf.

C) Kind perspectief:

Er wordt in deze groep relatief gezien veel over kind gesproken. Men schrijft de vervreemding die men na langduriger OVS ziet, toe aan de rol van de andere ouder, wat dan onvermijdelijk is. Deze groep ouders wil kind wel horen, maar niet laten beslissen, omdat zelfs als de andere ouder kwaadwillend is, ervan uit kan worden gegaan dat ieder kind beide ouders wil. Dus niet het kind in loyaliteitsconflict brengen. Sommige ouders hebben het begrijpelijke oordeel dat praten niet helpt als je kind naar een ander continent ontvoerd is. Aandacht voor de barrière bij kind en ouder als je weer contactherstel wil. Er is geen enkele aandacht voor de problemen tussen kinderen, hoewel uit de levensverhalen wel blijkt dat de kinderen verschillend erin staan en (vrijwel steeds) ook tegenover elkaar staan of komen te staan als ze bijvoorbeeld als eerste/enige het contact verliezen met een ouder of het juist weer willen aangaan.

D) Preventie:

In deze groep zagen velen het nut van screening ten tijde van de scheiding. Vrijwel allen wilden dat gedwongen kunnen opleggen. Door sommigen werd de methode MASIC werd genoemd, zonder dat men er ervaring mee had. De meesten vonden dat je al voor of ten tijde van de scheiding, als je wat dieper zou

graven, aanwijzingen genoeg had dat het mogelijk mis zou kunnen gaan wat betreft de omgangsregeling/OVS. De aanwijzingen die gegeven werden waren merendeels vast te stellen. Deze groep had echter geen duidelijk beeld van screening voordat er OVS was, dus van een manier om die aanwijzingen te gebruiken. Preventie zoeken de meeste van deze deelnemers, naast de verplichte deelname in scheidings/omgangs diagnostiek als er problemen zijn (dus niet screening), in handhaving van de afspraken.

De rode draad in deze groep ligt in de periode van de omgangsproblemen. Vaak is er wel initieel een acceptabele afspraak, maar dat 'kwaadwillende' ouders die het kind emotioneel of praktisch afhouden van de andere ouder, die regeling gemakkelijk kunnen traineren. De instanties zijn alleen op die regeling gericht, en niet op het proces erna. Om traineren te voorkomen, zocht deze groep het niet in psychologische (individu) of relationele hulp, maar in juridische en eventueel politionele handhaving.

E) Oplossingen om de situatie van OVS te voorkomen

Deze groep richtte zich vooral op oplossingen als er eenmaal OVS is opgetreden. En ook als, indien het kind ouder/volwassen is, dat kind-van-toen ergens terecht kan (met de ouder) om contact te herstellen. De groep was constructief van oriëntatie maar had weinig vertrouwen in jeugdzorg en kinderbescherming (RvdK). Niet alleen vanwege te kort aan kennis en vaardigheden maar ook de visie en het gebrek aan interesse/wil om zich daadwerkelijk met de regulering van de afspraken bezig te houden. Procesgericht en niet resultaatgericht. Het belang van het kind is niet materieel terug te vinden in de werkwijze. Meer vertrouwen in kinder/familierechter.

In deze groep was huiselijk geweld geen thema, dus ook geen opmerkingen hierover.

In deze groep is uitgebreider stilgestaan bij de rol van school en huisarts, als de enige 2 'plekken' waar doorgaans beide ouders en het kind bekend zijn, en voor wie de feiten meestal duidelijk zijn, terwijl school wordt toevertrouwd echt namens het kind te handelen. Als kinderen klein zijn/baby geldt deze rol ook voor verloskundige, kraamzorg en kinderarts. Zij moeten meer actief betrokken worden. Deze groep had bij het formuleren een duidelijk langetermijnperspectief. Dit in tegenstelling tot de huidige organisatie van recht, hulp en zorg - die elk een eigen meest individuele entree hebben. Ook had deze groep de opvatting dat er een 'gezinsdossier' is ook al is men gescheiden of is er sprake van OVS, met entree tot dit loket voor ieder (ex)gezinslid.

F) uitgangspunten:

Standaard co-ouderschap bij scheiding; dat is het fundament. Sommige ouders combineren dat met 50/50 tijd, anderen minder sterk, maar wel met gelijkwaardige regeling. In deze groep werd zeer nadrukkelijk gesteld dat het uitgangspunt van zowel regeling (juridisch) als hulp (zorg) moet zijn dat het kind behoefte heeft aan echt contact met beide ouders. Met dat als uitgangspunt, is het fundamenteel fout een kind te vragen bij

welke ouder het wil wonen als het conflict heftig is; deze aanpak vergroot de problemen juist. –Het is- uitzonderingen daargelaten, te bepalen door deskundigen - ook een ernstige fout om 'rustperiode' in te lassen waarbij kind bij een ouder gaat wonen; dit vergroot het probleem. Citaat: 'Kind heeft behoefte aan contactherstel. Daar is geen hulpverlening voor nodig maar handhaving.' Net als bij andere groepen wordt het 'samen eruit komen' uitgangspunt met procesbewaking uitgesloten als onhaalbaar. Er is onvoldoende basis om te streven naar een situatie waarin ouders leren samen praktische uitvoering te geven aan afspraken. Vaak is het juist daar misgegaan. Deze mening wordt gedeeld door de groep kinderen. Deze groep bepleit duidelijke (juridisch geankerde) praktische afspraken, en monitoren van afspraken.. Beslist niet uitgaan van het idee dat de ouders geleerd kan worden weer samen te werken onder leiding van deskundigen, waarna ze verder kunnen.

In deze groep zijn bijna alle deelnemers voorstander van 1 loket bij vermoedelijke/aanwezige OVS, waar ouder en kind een ingang kunnen hebben. Dit loket kan ook worden ingezet bij contactherstel. Het kind moet daar - ook als het minderjarig is - zonder toestemming van beide ouders naar toe kunnen gaan.

G) instanties

Instanties moeten veel beter opgeleide professionals hebben en naar overall doelen streven en niet naar de eigen procesdoelen. In deze groep werd 2 keer naar MASIC geweest, maar zonder dat de deelnemer ervaring hiermee had, terwijl ook huiselijk geweld in deze groep geen dominant probleem was. In deze groep was men niet zozeer tegen de instanties zelf, maar in huidige vorm lijken alleen rechters voldoende te functioneren; er was weinig verschil ervaren tussen rol/functioneren jeugdzorg en kinderbescherming (meer een onderscheid van de overheid, 2 handen op 1 buik en organisatiedoelen en niet zozeer casusdoelen). De bezwaren werden minder persoonlijk geformuleerd maar eerder als onvermijdelijke eigenschap van de organisaties in kwestie. Daarom ook geen oplossing. In deze groep werd door de meesten een belangrijke rol gezien voor de school, die veel verder gaat dan alleen een veilige haven voor het kind te zijn (support-rol). De school zou ook een rol in het juridische (feiten) en regel (afspraken, wens kind over het hoe van de omgang met beide ouders) traject moeten hebben.

H) professionals:

Hogere deskundigheid van materie en psychologie verwacht.

I) Nieuwe gezichtspunten:

Een buitenlandse partner, zeker als men niet gehuwd is, die vlucht met kind(eren), levert grote problemen op. Snelheid van handelen wordt ook hier belangrijk geacht terwijl de procesgang erg langzaam is met onduidelijke verantwoordelijkheden. Een ouder bekritiseert de afwezige/trage reactie van zorg/instanties omdat dit vlucht-scenario voorzienbaar was. De nadruk ligt normaliter op de periode rond de scheiding, en de

beslissingen als zodanig. Deze groep was van mening dat het vooral gaat om de monitoring van hoe zaken gaan na de scheiding (jarenlang). Inclusief contactherstel. Dus een langtermijnperspectief. En bij de beslissingen moet het vooral gaan om hoe invulling wordt gegeven aan het kunnen zien van beide ouders, en niet of beide ouders gezien moeten worden.

De mogelijkheid dat 1 ouder echt een persoonlijk probleem vormt werd onderkend, maar daarvoor zouden enerzijds alleen deskundigen (psychiaters, speciale psychologen) moeten worden ingezet, terwijl ook dan 'geen contact' de uitzondering moet zijn.

4.5. D1

Groep D1; Gemiddelde VVV score: 7, 9; 6 deelnemers ; scores 9 6 [i.v.m. tijd] 8 8.5 7 9

A) Eigen rol:

Zo goed als nooit in beeld

B) Beste geluisterd:

Bij deze groep heeft iedereen een ander antwoord op deze vraag. De deelnemers noemden het volgende op: de advocaat (deze heeft beroepshalve geluisterd), goede vrienden, ervaringsdeskundigen, Cees van Leuven, de behandelaar van de GGZ voor de kinderen.

Een van de deelnemers heeft een lijstje gemaakt met de mensen die het best hebben geluisterd:

- Sociaal wijkteam
- Behandelend therapeut
- Juridisch professional, kinderbehandiger
- Psycholoog die psychodiagnostisch onderzoek uitvoerde
- Vrienden
- Eerste rechter

C) Kind perspectief:

Bij de deelnemers van deze groep was relatief gezien meer aandacht voor what to do als er tekenen van contactherstel zijn. Niettemin de verwachtingen op contactherstel worden laag ingeschat. Diverse pogingen werden ook na veel jaren OVS door andere ouder gefrustreerd - kind moet nog steeds 'kiezen' tussen beide ouders. Vrijwel unaniem spontaan gesteld dat kind niet gevraagd moet worden naar voorkeursplaats/voorkeurouder en ook niet te veel bij waarheidsvinding rond ouders zelf betrokken moet zijn: geen pion, geen spion

D) Preventie:

Deze groep kwam nauwelijks met ideeën over preventie (ten tijde van scheiding). Meer geloof in andere uitgangspunten als eenmaal er sprake is van scheiding, en veel meer afspraken/regels bij huwelijk/ouderschap als de relatie tussen beide ouders nog goed is. Een deelnemer suggereerde een soort (regelmatige) relatie-APK.

E) Oplossingen om de situatie van OVS te voorkomen:

Deze groep richtte zich op oplossingen als eenmaal OVS, en zag veel ongeschiktheid/negatief gedrag bij de ex, en geen enkel aangrijpingspunt bij zichzelf/samen (bv. psychologische hulpverlening) hoewel daar gezien de verhalen mogelijk wel ruimte voor was.

F) uitgangspunten:

Standaard co-ouderschap bij scheiding. Geen dure, complexe juridische toestanden bij vechtscheiding maar veel meer uitvoeren van evenwichtige afspraken die bij huwelijk/ouderschap zijn vastgelegd. Controleren, handhaven, sancties bij niet nakomen. Bij dispuut over naleving moet er waarheidsvinding plaatsvinden maar dit kan door huidige instanties gedaan worden. De regelende rol van instanties/professionals zou aanzienlijk verkleind moeten worden. Zij maken het erger door elk hun eigen regels toe te passen die veelal gericht zijn op het eigen kader. In deze groep enkele leden stichting Herstel OVS, die wijzen naar oplossingen die in buitenland worden gebruikt.

G) instanties:

In deze groep minder sterk het sentiment van bijdragen door de instanties zelf, eerder verregaande incompetentie van de professionals die verbeterbaar is, en de neiging van instanties elkaar te volgen/dekken.

H) professionals:

Hogere deskundigheid van materie en psychologie

I) Nieuwe gezichtspunten:

In deze groep diverse voorbeelden waarin moeder de omgangsregeling straffeloos niet meer uitvoert (bij jongere kinderen). 'Ja zeggen, nee doen'. In deze groep wordt het Scandinavische model genoemd waarin via gemeente de gang naar de rechter wordt voorbereid. Gemeente en school moeten ook een rol hebben in waarheidsvinding, bij een 50/50 uitgangspunt (dus 50/50 tenzij). In deze groep werd de ontwrichtende rol van een valse aangifte door de ex (seksueel geweld) benoemd, waarbij instanties er default vanuit gaan dat er 'iets is', waarna ze direct ingrijpen en daarna - ook als zelfrechtvaardiging - weinig, en/of pas laat dan ook een onderzoek doen. De schade door de tijdelijke maatregelen is voor de - doorgaans vader - enorm, en de beweringen worden soms alleen al door de overtuiging van moeder en instanties een soort werkelijkheid. Als dan eenmaal blijkt dat het niet waar is, is er geen enkele sanctie voor de moeder. Vaak is het dan moeilijk weer de draad op te pakken ook omdat de vader - gerechtvaardigde - gevoelens van krenking, beschadiging etc. heeft. In deze groep stelt met een meldpunt voor - specifiek voor ouders (met contactverlies, contactherstel). Er is hier nu geen adres/loket voor.

4. 6. D2

Groep D2; Gemiddelde VVV score: 7, 3; 8 deelnemers waaronder één deelnemer met ondersteuning met 1 score; scores 8 8 8 6* 8 8 5**

*Deze deelnemer is het oneens om het contactverlies te noemen

**Deze deelnemer wilde haar opinie over 'falende ouder' als het standpunt van de kinderen vastgelegd zien.

A) Eigen rol:

Bij 1 deelnemer in beeld; dat was dan ook wel bijzonder over alle FBZ heen. Bij meerdere deelnemers was er een zodanig verharding opgetreden en ingegraven op hun eigen verlies, dat- hoe begrijpelijk ook - een weg naar het kind niet eenvoudig viel voor te stellen.

B) Beste geluisterd:

Een deelnemer vertelde dat er wel geluisterd werd, maar hij voelde zich niet gehoord. Ook werd door iemand anders verteld dat er wel geluisterd wordt, maar mensen kunnen het niet bevatten. Een ander gaf aan dat de psycholoog van de jongste zoon het best heeft geluisterd (bij de vorige groep, D1, noemde ook een deelnemer dat iemand van de GGZ voor de kinderen, het beste heeft geluisterd)

Wat nog meer benoemd wordt: politie, privaathulp, huisarts, kindertherapeut, school, omgangshuis, advocaat.

C) Kind perspectief:

In vergelijking met andere groepen, beperkt aanwezig. Vertrouwen in herstel bij de meesten niet (ook weinig realistisch soms in praktische zin), maar bij enkele deelnemers wel nog aanwezig. Herstel vraagt misschien ondersteuning. Een enkeling verwoordt een fundamenteel geloof in de behoefte van het kind - wat terecht lijkt - maar is slecht in staat om de eigen aanpak te bepalen en af te wachten dat het kind zelf contact gaat zoeken.

D) Preventie:

In deze groep leefde bij velen het idee van nut van screening ten tijde van de scheiding. Deskundigheid en overall inventarisatie van feiten. Door sommigen werd de methode MASIC werd genoemd. Door enkelen werd aangevoerd dat screening wel drie belangrijke vragen oproept: als het ten tijde van scheiden moet, moet je dan iedereen doen of risicogroepen (en hoe vind je die dan; alleen als er kinderen zijn?), Hoe garandeer je goede deskundige uitvoering (1 scheidingsloket), en wat als 1 van de ouders niet meewerkt. Toch overheerst het idee dat hier iets bereikt kan worden.

E) Oplossingen om de situatie van OVS te voorkomen:

Deze groep richtte zich voor oplossingen als er eenmaal OVS is, ondanks veel uitvoeringskritiek, op bestaande instanties, al wordt vrijwel unaniem jeugdzorg/kinderbescherming in huidige vorm niet geschikt geacht. De ideeën van de deelnemers gaven weinig aangrijpingspunten bij zelf/samen naar conflict bemiddeling (bv. psychologische hulpverlening). Zoals ook in andere FGB is er cf. deelnemers onvoldoende basis om te streven dat ouders leren samen praktische uitvoering te geven aan afspraken. Vaak is het juist op dit punt daar misgegaan. Deze groep heel erg gericht op a. als eenmaal sprake is OVS, en b. instanties die hierbij betrokken zijn.

F) uitgangspunten:

Standaard co-ouderschap bij scheiding; dat is het fundament. Centraal bij vrijwel iedere deelnemer staat deskundige 3-trapsaanpak: inventariseren/waarheidsvinding - diagnostiek - traject. Procesmatig controleren/handhaven afdwingen. Beslist niet uitgaan van het idee dat de ouders geleerd kan worden weer samen te werken onder leiding van deskundigen. In deze groep zijn er verschillende deelnemers die voorstander zijn van 1 loket bij vermoedelijke/aanwezige OVS, waar ouder en kind een ingang kunnen hebben. Instanties moeten veel beter opgeleide professionals hebben. De regelende rol van instanties/professionals, maken de situatie erger door elk hun eigen regels toe te passen en omdat ze teveel gericht zijn op eigen kader. In deze groep zaten enkelen (leden) die wezen op stichting Herstel OVS; andere deelnemers wezen naar buitenlandse oplossingen.

G) instanties

In deze groep was men niet zozeer tegen de instanties zelf, maar in huidige vorm lijken alleen rechters voldoende te functioneren; er werd weinig verschil ervaren tussen rol en het functioneren van jeugdzorg en kinderscherming. Het werd meer gezien als onderdeel van de overheid, twee handen op één buik, waarbij beiden gericht zijn op organisatiedoelen en niet zozeer op de casuïstiek. Verder is er sprake van verregaande incompetentie (gebrek aan kennis en vaardigheden) van deze professionals die verbeterbaar is.

De incompetentie van jeugdzorg/RvdK werd zeker gevoeld als de ex-partner klachten neerlegde bij deze instanties over misbruik van het kind. Het uitgangspunt lijkt te zijn dat deze instanties voor de zekerheid uitgaan dat deze misbruikklachten juist zijn. Omdat het erg lang duurt (in deze groep komt dit veel voor) dat er 'vrijspraak' volgt, raakt door de interim-maatregelen de relatie met het kind onherstelbaar beschadigd. De kans dat de expert een dergelijk aangifte doet is kleiner als 50/50 het uitgangspunt is bij de omgangsregeling.

H) professionals:

Er wordt een hogere deskundigheid van materie en psychologie van hen verwacht.

l) Nieuwe gezichtspunten:

In deze groep werd stilgestaan bij de goede werkwijze van de Familie Academie. Zoals gezegd werd hier MASIC genoemd. Dit laatste is opvallend omdat MASIC met een juridische blik zich richt op partnergeweld over en weer (verbaal, fysiek, dwang). Zowel in de enquête als tijdens de FGB is dit niet een overheersend thema geweest bij OVS. Bij de enquête onder kinderen blijkt dat als er sprake is van huiselijke geweldssituaties (in brede zin), het voor sommige kinderen toch vooral het loyaliteitsconflict is dat leven onder 2 daken ondragelijk maakt.

5. Totale samenvatting van alle 6 bijeenkomsten

Gemiddelde VVV score (ouder en kind)

Gemiddelde van alle 6 de FGB's: 8,3 (39 deelnemers in totaal).

Gemiddelde VVV score (ouder)

Zonder groep M2A (kind FGB) is het gemiddelde een 8,1 (34 deelnemers in totaal)

Gemiddelde VVV score (kind): 9,1 (5 deelnemers).

A) Eigen rol in contact verlies (ouder)

Bij geen van de deelnemers (m.u.v. 1 deelnemer) was de eigen rol in beeld bij het ontstaan van contactverlies. Bij de deelnemers van groep M2B is veel aandacht voor manipulatie van informatie door ex-partner en de betrokken instanties die regelmacht hebben en die informatie niet controleert omdat dit te veel werk met zich meebrengt en extra gedoe geeft. Wel spreken deze ouders over contactherstel met hun kind(eren) en ontvangen hulp daarbij ook voor zichzelf. Bij 1 deelnemer in groep D2 was de eigen rol in het conflict in beeld. Bij sommige deelnemers was een zodanig verharding ontstaan waarbij weinig vertrouwen is in een goede afloop en er geen positieve houding naar de kinderen zichtbaar is omdat met alleen spreekt over het eigen verlies.

B) Best geluisterd (ouder)

De meerderheid van de deelnemers vindt dat familie en vrienden het best hebben geluisterd. Er wordt vaak aangegeven dat vrienden het moeilijk vinden om naar het verhaal te luisteren en dit ook te kunnen begrijpen. Een deelnemer vertelde dat er wel geluisterd werd, maar hij voelde zich niet gehoord. Andere deelnemers kunnen het probleem en de gevolgen hiervan niet bevatten. Anderen die genoemd werden zijn: lotgenoten, kerk, (semi) professionals (psycholoog/pedagoog), onderzoek instanties, bijzondere curator, huisarts, school, jeugdbeschermer, politie, wijkagent, rechter (Cees van Leuven).

B) Best geluisterd (kind)

Niemand heeft geluisterd. Het gaat er daarbij niet om dat men zijn/haar zin niet kreeg, maar om het gevoel er voor niemand toe te doen, en geen (veilige) plek te hebben voor de ervaring. De Jeugdzorg en Kinderbescherming werden niet gezien of gevoeld als een behartiger van het eigen (kind)belang.

C) Kind perspectief (vanuit de ouder)

Bij groepen M1A en M1B is het kind perspectief niet aanwezig tenzij nadrukkelijk dit gevraagd werd door de

GL; ook niet in relatie tot contactherstel. Bij de groepen M2B en D1 is het kind perspectief relatief meer aanwezig t.o.v. de andere groepen.

De groepen willen het kind wel horen, maar niet laten beslissen. Als het kind moet beslissen treedt er een loyaliteitsconflict op. Er moet aandacht zijn voor de barrière van het kind om te mogen kiezen voor de andere ouder als je wil streven naar contactherstel. Er is geen enkele aandacht voor de problemen tussen kinderen, hoewel uit de levensverhalen wel blijkt dat de kinderen verschillend erin staan en (vrijwel steeds) ook tegenover elkaar staan of komen te staan als ze bijvoorbeeld als eerste/enige het contact verliezen met een ouder, of het juist weer willen aangaan. Ook aandacht voor 'what to do' als er tekenen van contactherstel zijn. Bij de groep D2 is het kind perspectief beperkt aanwezig. Vertrouwen in mogelijk contactherstel is er bij de meeste deelnemers niet. Een enkeling heeft wel vertrouwen in contactherstel. Het realiseren van contactherstel vraagt waarschijnlijk ondersteuning. Een enkeling verwoordt een fundamenteel geloof in de behoefte van het kind, maar heeft moeite om de eigen aanpak te bepalen en af te wachten totdat het contact mogelijk beter wordt.

C) Ouder perspectief (kind groep M2A)

In de verhalen van de kinderen komen de ouders nadrukkelijker als je dit vergelijkt met de mate waarin de kinderen voorkomen in de verhalen van de ouders.. De scheiding tussen de ouders is voor elk kind (deelnemer van de FGB) een gegeven. In deze 'kind'groep is de scheiding geaccepteerd en wordt als 'gewenst' gezien, als je rekening houdt met de relationele problemen tussen de ouders. Er is bij de kinderen veel pijn in de situaties als achteraf blijkt dat de ouder bij wie men bleef het kind om de tuin heeft geleid door verkeerde verhalen te vertellen over de wens van de andere ouder om het contact te herstellen met het kind (die zou er niet zijn) en verkeerde verhalen over de houding van deze andere ouder in het accepteren van dit contactverlies (onredelijk, onverschillig zijn).

Onderzoekers interpreteren dat de kinderen hun ouders beschermen; gezien de feiten die ze naar voren brengen over het gedrag van de ouders, was in sommige situaties een negatievere houding van het kind begrijpelijk geweest.

D) Preventie (ouder)

Genoemde oplossingen zijn:

- grondige screening iedere scheiding (met dwang)
- MASIC (al hebben vele deelnemers hier geen ervaring mee)
- verplichte deelname in scheidings/omgangsdiagnostiek als er problemen zijn in handhaving van de afspraken
- regeling gemakkelijk traineren door eventuele politionele handhaving

- meer afspraken/regels bij huwelijk/ouderschap als het nog goed gaat
- een soort (regelmatige) relatie-APK (niet vaak genoemd)
- deskundigheid en overall inventarisatie van feiten
- geen 'rustperiode' waarbij het kind bij 1 ouder blijft

Na scheiding: snellere herkenning dreiging OVS.

Door enkele deelnemers werd aangevoerd dat screening wel drie belangrijke vragen oproept. Als het ten tijde van scheiden moet, moet je dan iedereen doen of risicogroepen (en hoe vind je die dan; alleen als er kinderen zijn?), hoe garandeer je goede deskundige uitvoering (1 scheidingsloket), en wat als 1 van de ouders niet meewerkt. Toch overheerst bij de deelnemers het idee dat hier iets bereikt kan worden.

De deelnemers (ouders) hebben weinig vertrouwen in de Jeugdzorg en Kinderbescherming. Niet alleen vanwege het gebrek aan kennis en vaardigheden maar ook het gebrek aan visie en het gebrek aan interesse/wil om zich daadwerkelijk met de regulering van de afspraken bezig te houden. Dus meer procesgericht en minder resultaatgericht. Het belang van het kind is niet materieel terug te vinden in de werkwijze. De deelnemers hebben meer vertrouwen in kinder/familierechter. De school moet een grotere rol spelen in situaties van mogelijk contactverlies. Als kinderen klein zijn/baby ook verloskundige, kraamzorg, kinderarts betrekken.

D) Preventie (kind groep M2A)

De meest concrete suggestie, door allen beaamd, was dat een huwelijk (c.q. partnerschap) als contract een verplicht onderdeel moet hebben rond de zorg voor de kinderen, mocht het misgaan. Deze groep zou eigenlijk willen dat niet toegestaan zou mogen worden dat een kind een andere ouder niet meer ziet. Ook als de ene ouder misschien wat minder deugd dan de andere ouder.

Unaniem wordt een belangrijke rol toegekend aan school, die niet alleen een veilige plaats moet bieden om over de scheiding en de gevolgen te praten, maar ook zou kunnen bijdragen aan betere informatie naar anderen rondom een - vanuit het kind - gewenste regeling.

Ten slotte wordt genoemd dat de hulpverlening ervan moet uitgaan - wat verder ook beweerd wordt - dat de kinderen beide ouders nodig hebben - en dat regelingen daarop gericht moeten zijn.

Oplossingen (kind groep M2A)

In de kind groep ging het uiteindelijk om 2 oplossingen, oplossingen om de situatie van OVS te voorkomen, en nadrukkelijk ook oplossingen om - als er eenmaal OVS is - weer contact met beide ouders te krijgen.

Oplossingen als eenmaal OVS (kind groep M2A)

Jeugdzorg/kinderbescherming worden in huidige vorm niet geschikt geacht. Er is cf. deelnemers onvoldoende basis om te streven naar ouders te leren samen praktische uitvoering te geven aan afspraken. Bij dit laatste is het vaak misgegaan.

E) Uitgangspunten (ouder)

- verplicht co ouderschap / parallel ouderschap bij scheiding
- nooit kind naar 1 ouder, en zeker niet laten kiezen
- vaste regeling
- sancties bij niet nakomen van de omgangsregeling
- bij dispuut over naleving, waarheidsvinding door onafhankelijke instanties
- aanzienlijk verkleinen regelende rol instanties/professionals, Deze maken het erger door elk hun eigen regels en gericht op eigen kader
- enkele leden die wijzen naar buitenlandse oplossingen (voornamelijk Herken OVS)
- uitgangspunt van zowel regeling (juridisch) als hulp (zorg) moet zijn dat het kind behoefte heeft aan echt contact met beide ouders
- geen 'rustperiode' inlassen waarbij kind bij 1 ouder gaat wonen
- duidelijke (juridisch geankerde) praktische afspraken, en monitoren van afspraken, en hoe het daarna gaat
- 1 loket waar ouder en kind een ingang kunnen hebben. Het kind moet daar – ook als het minderjarig is – zonder toestemming van beide ouders naar toe kunnen gaan.
- MASIC inzetten (ook al hebben de deelnemers hier geen ervaring mee)
- 3-trapsaanpak: inventariseren/waarheidsvinding – diagnostiek – traject.
- Procesmatig controleren/handhaven en afdwingen.

E) Uitgangspunten (kind groep M2A)

- geen standaard 5050 co-ouderschap, wel een absolute noodzaak in de jonge jaren van het kind ouderschap te hebben van beide ouders, ook als de ene ouder misschien wat minder geschikt is.
- willen gehoord worden: hun ervaringen moeten gehoord worden, eventueel voor waarheidsvinding, maar vooral om te kunnen laten horen wat ze het liefst willen. Dit moet op een veilige manier.
- deskundigheid van psychologen rond OVS moet veel groter worden, dat gaat dan vooral om hulp bieden als er OVS is.
- loket voor het kind, zowel bij de scheiding, maar vooral ook later, als het kind weer contactherstel wil realiseren.
- centrale rol voor school
- zinloos om ouders te leren om afspraken met elkaar te maken.

F) Instanties (ouder)

- huidige rol eerder bevorderend voor contactverlies, een grote factor als zodanig bij ontstaan en voortduren OVS
- zeer negatieve ervaringen met jeugdzorg en in minder mate met de kinderbescherming (partijen die elkaar volgen)
- beter opgeleide professionals hebben en naar overall doelen streven, niet naar de eigen procesdoelen.
- belangrijke rol voor de school. Support-rol, maar ook rol in juridische (feiten) en regels (afspraken, wens van kind over de invulling van de omgang met beide ouders).
- Het uitgangspunt lijkt te zijn dat instanties die hierbij betrokken zijn voor de zekerheid uitgaan dat misbruikklachten juist zijn.
- Omdat het erg lang duurt voor (in deze groep meestal) 'vrijspraak' volgt, raakt door de interim maatregelen de relatie met het kind onherstelbaar beschadigd. De kans op dergelijk aangiftegedrag is kleiner als 50/50 het uitgangspunt is.

F) Instanties (kind groep M2A)

- niemand die naar het kind luisterde of namens het kind belang, toen en nu, handelde.
- incompetentie van jeugdzorg/RvdK. Onverschilligheid van de kind groep naar deze instanties vanwege de incompetentie en gebrek aan interesse

G) Professionals (ouder)

- hogere deskundigheid, meer tijd kunnen vrijmaken
- hogere deskundigheid van materie en meer opleiding in psychologie
- minder partijdig (te veel gericht op moeder)

G) Professionals (kindgroep M2A)

Hogere deskundigheid vooral van psychologen (hulpverleners) verwacht, met het accent op de situatie als er al OVS is.

H) Nieuwe gezichtspunten van iedere groep

Groep M1B

- een deel van de deelnemers zoekt oplossingen in betere kennis/begrip/rationele aanpak emoties, en een ander deel van de groep geeft de voorkeur aan praktische oplossingen zonder dat naar 'waarheid' en overeenstemming wordt gezocht.
- een groot aantal deelnemers spraken in de termen van professionals, en het was voor velen erg moeilijk om vanuit eigen ervaring te spreken.

Groep M2B

- een buitenlandse partner, zeker als men niet gehuwd is, die vlucht met kind(eren), levert grote problemen op. Snelheid van handelen wordt hier belangrijk geacht terwijl de procesgang erg langzaam is met onduidelijke verantwoordelijkheden. De deelnemer die dit meemaakt(e) gaf zelf aan dat de eigen behoeftes deels specifiek waren. Wel verweet hij trage reactie van zorg/instanties omdat dit scenario voorzienbaar was.
- deze groep was van mening dat het vooral gaat om de monitoring van hoe zaken gaan na de scheiding (jarenlang. Inclusief contactherstel. Dus een langetermijnperspectief.
- bij beslissingen moet het vooral gaan om hoe uitwerking wordt gegeven aan beide ouders te zien, en niet of beide ouders gezien moeten worden.
- de mogelijkheid dat 1 ouder echt een persoonlijk probleem vormt werd onderkend, maar daarvoor zouden enerzijds alleen deskundigen (psychiaters, speciale psychologen) moeten worden ingezet, terwijl ook dan 'geen contact' de uitzondering moet zijn.

Groep D1

- in deze groep werden diverse voorbeelden genoemd waarin moeder de omgangsregeling straffeloos niet meer uitvoert.
- in deze groep werd het Scandinavische model genoemd waarin via gemeente de gang naar de rechter wordt voorbereid.
- gemeente en school moeten ook een rol hebben in waarheidsvinding, bij een 50/50 uitgangspunt.
- in deze groep werd de ontwrichtende rol van valse aangifte (seksueel geweld) genoemd waarbij instanties er default vanuit gaan dat er 'iets is', dan direct ingrijpen en daarna – weinig meer doen,
- meldpunt voor – specifiek – ouders (met contactverlies, contactherstel). Er is nu geen adres.

Groep D2

- In deze groep werd stilgestaan bij de goede werkwijze van de Familie Academie.
- MASIC.

Groep M2A (kind)

- de groep roemde de positieve, constructieve bijdrage van Villa Pinedo
- zonder uitzondering ontstaan er grote problemen in de gezinsverhoudingen (maar ook de familie) als men contactherstel nastreeft. Dat is – naast gevoelens van schuld en vervreemding – een grote belemmering om contactherstel na te streven.
- dringende behoefte naar een 'loket' voor de hulp als men weer contactherstel wil. De kinderen zien die behoefte ook aan de kant van de ouder met wie men contactherstel wil.
- in de beleving van het kind is er nog vaak sprake van dat een scheiding 'geheim' moet blijven. In bepaalde religieuze gemeenschappen en daarbij horende scholen is het absoluut 'not done', wordt

het bestaan ontkend of verzwegen. Dat zou aandacht moeten hebben van andere partijen maar dat veronderstelt allereerst aandacht voor het kind als zodanig.

- de angst voor het doorgeven aan volgende generaties van de ellende van slecht ouderschap is voor verschillende kinderen reden om te aarzelen bij een mogelijke keuze voor ouderschap; daarnaast stoort een dergelijk verleden het vermogen een vaste relatie aan te gaan.

Bijlage A Formulier aanmelden FGB

Het Expertteam ouderverstoting/complexe omgangsproblematiek nodigt u uit voor deelname aan een focusgroep op maandag 8 juni 2020 en/of dinsdag 9 juni 2020, te Utrecht.

Wellicht bent u eerder voor de focusgroep uitgenodigd die aanvankelijk stond gepland op 26 maart jl. Deze kon vanwege de uitbraak van het COVID-19 virus geen doorgang vinden. Nu de maatregelen zijn versoepeld, gaan wij graag alsnog met u in gesprek.

De antwoorden op de vragen in de enquête die u heeft ingevuld leveren gespreksstof op en het Expertteam heeft ook onderwerpen tot gesprek. We zijn geïnteresseerd in datgene wat u in de kern het belangrijkste vindt voor het Expertteam om mee te nemen. Een sessie duurt ongeveer twee uren, u kunt dus rekening houden met één dagdeel.

De focusgroep zal in Utrecht plaatsvinden. Uiteraard worden de veiligheidsvoorschriften in acht genomen. Dit betekent dat er wordt gewaarborgd dat 1.5 meter afstand gehouden kan worden.

Middels onderstaande link kunt u de beschikbaarheid aangeven, als u niet bereid of beschikbaar bent dan kunt u dit ook aangeven. Een uitnodiging voor deelname, alsook verdere inhoudelijke en praktische informatie, ontvangt u uiterlijk in de laatste week van mei.

[https://www.dynaview.nl/online/startsurvey.aspx?code=\[@Respondent.Code\]](https://www.dynaview.nl/online/startsurvey.aspx?code=[@Respondent.Code])

Klik hier om de beschikbaarheid op te geven

Een andere mogelijkheid is om de persoonlijke code in te vullen in het venster dat verschijnt bij: website:

<https://www.dynaview.nl>

Uw persoonlijke code is: [@Respondent.Code]

Met vriendelijke groeten,

Het Expertteam Ouderverstoting/complexe omgangsproblematiek

Zou u willen aangeven of u bereid en beschikbaar bent om mee te werken aan het focusgroeponderzoek.

Waarschijnlijk zal de locatie waar de focusgroep wordt gehouden in het midden van het land zijn (de plaats Utrecht) U kunt dit aangeven door 1 of meerdere opties aan te kruisen. Als u niet bereid of beschikbaar bent

dan kunt u dit ook aangeven.

Ik ben bereid om mee te doen aan het focusgroep onderzoek en beschikbaar op de volgende dagdelen:

maandagochtend 8 juni	maandag middag 8 juni	maandagavond 8 juni	dinsdagochtend 9 juni	dinsdagmiddag 9 juni	Ik ben wel bereid maar niet beschikbaar op 1 van de genoemde dagdelen	Ik ben niet bereid om mee te doen aan het focusgroeponderzoek

2. Heeft u nog opmerkingen dan kunt u die hieronder noteren:

Bijlage B1 Uitnodiging focusgroepbijeenkomst

Uitnodiging voor Focusgroepbijeenkomst van ..... , Muntgebouw Utrecht, Leidseweg 90, 3531 BG Utrecht

Beste heer/mevrouw,

Hierbij ontvangt u enkele documenten die u nodig heeft om deel te kunnen nemen aan de focusgroepbijeenkomst 'Contactverlies kind Na Scheiding': D2=routekaart en contact info, D3=globaal tijdschema, D4 =huisregels tijdens de bijeenkomst, D5=vertrouwelijkheidsafspraken (ter ondertekening).

U heeft meegedaan aan een enquête die door onderzoekers in samenwerking met het Expertteam Ouderverstoting is opgesteld, en aanvullend hierop is een aantal focusgroepbijeenkomsten (FGB) georganiseerd begin juni 2020, waarvoor u zich heeft opgegeven. Voor uw deelname aan de enquête en de bereidheid te komen zijn wij u dankbaar.

Het onderwerp tijdens die bijeenkomst is privacygevoelig en raakt iedereen persoonlijk heel sterk. Niet iedereen heeft dezelfde gevoelens of opvattingen. Het doel is van u persoonlijk te horen hoe u tegen bepaalde zaken aankijkt. Het is geen discussiegroep om tot een gemeenschappelijk standpunt te komen voor of tegen iets. Deelname is vrijwillig, u moet niets - behalve dat u zich aan de gespreksregels van een FGB houdt.

Wij streven naar een maximaal veilige situatie voor iedere deelnemer. Dat is voor ons maar ook voor u essentieel. Een voorwaarde. Als daar maar twijfel over bestaat kunnen wij de informatie niet gebruiken. Een enkeling kent elkaar mogelijk, maar wij gaan ervan uit dat u vreemden voor elkaar bent, net als dat u dat bent voor de onderzoekers. U dient respectvol om te gaan met iedereen, en hoe moeilijk dat misschien soms is, het gaat er niet om lotgenoten of de onderzoekers van iets te overtuigen.

Het onderzoeksteam, en niet het Expertteam, werkt volgens regels en heeft het laatste woord in de verslaglegging en de samenvatting. Niet u of het Expertteam.

U mag op geen enkele wijze persoonlijke informatie verspreiden, ook niet na de bijeenkomst. Niet over wat u gehoord hebt, niet wat betreft namen of gezichten, niet wat betreft de personen die in onderzoeksrollen optreden. U mag dus ook in geen geval geluids- of video opnames maken. U moet daarvoor tekenen. Voor het Expertteam leden geldend dezelfde regels.

De onderzoekers bewerken de informatie van die dag (enkele antwoorden die u op een antwoordblad schrijft, notulen en observaties) tot een anoniem verslag. Alleen voor dat doel wordt ook een geluidsopname gemaakt van uw bijeenkomst. Net als bij de enquête worden de overkoepelende conclusies over de informatie getrokken over de verschillende FGB door de onderzoekers. Het Expertteam en u als deelnemer hebben hier dus geen rol. FGB-verslagen plus samenvattende conclusies worden overgedragen door het onderzoeksteam

aan het ET. Daarna worden de FGB-opnames vernietigd. Dit totaalverslag vormt met de enquête informatie de basis voor de verdere advieswerkzaamheden van het ET.

Zoals gezegd, documenten in dit pakket bespreken de agenda (wat wordt wanneer besproken), en de huisregels tijdens de bijeenkomst. Die regels zijn uiterst belangrijk.

De bijeenkomst gebruikt een onderzoeksmethode, aangepast op dit onderwerp, en die wordt gevolgd. Uw eigen ervaring/informatie staat centraal, maar u krijgt allemaal even veel aandacht en spreektijd. Zelfs nu de groep relatief klein is, kan 'gelijke spreektijd' als weinig voelen omdat u ieder individueel veel heeft meegemaakt. Het is 90%-95% luistertijd, 5-10% spreektijd voor u. Sta daarbij stil.

De gespreksleiders kunnen en zullen de bijeenkomst staken als veiligheid, respect, of gelijke deelname onvoldoende wordt gerespecteerd.

De onderwerpen van de FGB staan vast - het zijn de onderwerpen die volgens de onderzoekers als belangrijkste naar voren kwamen uit de enquête en die daarmee ook voor het ET centraal staan. U kunt dus niet een eigen agendapunt voorstellen. Alle 6 groepen bespreken dezelfde kernvragen. Dan kan van het geheel geleerd worden. De antwoorden op open vragen van de enquête noemde soms zaken die voor een enkeling heel belangrijk zijn (b.v. kinderovertuiging naar buitenland). Die zullen wel waar mogelijk worden meegenomen in de conclusies van de enquête maar niet op de bijeenkomst.

Neem niet uw dossier mee. En ook uw enquête antwoorden kunnen we niet teruggeven, omdat alle antwoorden direct geanonimiseerd zijn, zoals dat moet. Wij gaan ook niet controleren of antwoorden kloppen e.d. De bedoeling is, vaak in korte tijd, te vertellen wat de kern van uw ervaring of verwachting is. We vragen een oordeel, vaak eerst zonder dat u dat van anderen kent. Daarna soms nog eens, wetende hoe iets voor anderen gespeeld heeft.

Tijd is belangrijk, en onvermijdelijk doen wij u en het onderwerp te kort met maar 2 uur, maar daar moeten we het mee doen. U moet op [.....] aanwezig zijn. Uiterlijk 15 minuten voor aanvang van de FGB, krijgt u dan nog een laatste kleine instructie, ook i.v.m. COVID-19. Dat zijn we verplicht. De FGB is van [.....] uur. De totale duur van de FGB is 2 uur.

LET OP. We vragen u ruim op tijd te komen omdat de planning nauwgezet is. Als de FGB eenmaal begonnen is kunt u niet later aanschuiven, ook als u buiten uw schuld te laat bent.

Dat kan niet omdat de onderdelen op elkaar aansluiten, omdat we ervoor zorgen dat iedereen in gesprek met elkaar aan bod komt op basis van een schema, en omdat we u niet tussentijds kunnen bijpraten.

De locatie van uw FGB is het Muntgebouw Utrecht, Leidseweg 90, 3531 BG Utrecht. Dat is 20 minuten lopen vanaf Utrecht CS, of 20 minuten vanaf parkeerplaats Jaarbeurs, zie bijgesloten kaartje.

Wij zijn telefonisch logistiek bereikbaar onder telefoonnummer :

Wij zorgen voor pen, papier en koffie/thee/water.

Namens het Expertteam

Arthur Weynschenk, Cees van Leuven

WILT U AUB DE UITNODIGING MEENEMEN NAAR DE FOCUSGROEPBIJENKOMST.

Locatie

Muntgebouw Utrecht

Leidseweg 90, 3531 BG Utrecht

Telefoonnummer organisatie:

Routebeschrijving

De routebeschrijvingen zijn te vinden op website (www.muntgebouw-utrecht.nl).

Parkeren

Parkeren is (tegen eigen kosten) mogelijk op P1, de parkeergelegenheid van de Jaarbeurs Utrecht.

Openbaar vervoer

Vanaf Utrecht Centraal station is het ongeveer 20 minuten lopen naar het Muntgebouw. Neem uitgang Jaarbeursplein en steek het Jaarbeursplein over. Sla rechtsaf de Croeselaan over en loop via het kruispunt tot aan het water. Sla bij het water linksaf naar de Leidseweg. U vindt het Muntgebouw na ongeveer 6 minuten lopen aan uw linkerhand.

Vanaf Utrecht CS met het OV naar het Muntgebouw

Pak tram 60 of 61 of buslijnen 4, 5, 7, 90 en 102 richting Graadt van Roggenweg (Let op: in verband met COVID-19 kunnen OV-tijden afwijken). Stap bij deze halte uit en ga rechtsaf de weg over en sla schuin de Koningsbergerstraat in. Volg deze weg tot aan het water en ga linksaf de Leidseweg in. U vindt het Muntgebouw aan uw linkerhand op de hoek

Bijlage B2 2^e uitnodiging

Beste deelnemer van de focusgroepbijeenkomst (M1A),

Hierbij stuur ik u de laatste informatie voor de bijeenkomst van volgende week.

Als het goed is, heeft u afgelopen week een uitnodiging via de mail ontvangen voor de focusgroepbijeenkomst van [.....], **locatie Muntgebouw Utrecht, Leidseweg 90, 3531 BG Utrecht.**

Mocht u deze uitnodiging niet hebben ontvangen, wilt u me dit dan per omgaande melden dan stuur ik deze nogmaals toe. Op de maandagochtend worden twee bijeenkomsten tegelijkertijd gehouden. Mocht u afzien van deelname zou u dit ook aan me willen melden via een mail.

U wordt verwacht op de begane grond van het Muntgebouw en u kunt de blauwe kleur volgen. In de bijlage van de mail een plattegrond van het gebouw.

U wordt om [.....] uur verwacht. Bij de ingang wordt u opgewacht door een host en medewerker van de organisatie.

Om te voorkomen dat iemand deelneemt die niet uitgenodigd is, dient u zichzelf te legitimeren. Daarnaast wordt aan u gevraagd om een getekend exemplaar van de vertrouwelijkheidsafspraken te overhandigen waarmee u kenbaar maakt dat u de gestelde regels respecteert.

Wilt u er a.u.b. voor zorgen dat u op tijd bent. Indien u niet op tijd bent, en de focusgroepbijeenkomst al is gestart, kunt u helaas niet meer deelnemen.

Tenslotte, zou u mij a.u.b. per omgaande mail willen melden dat u deze mail in goede orde heeft ontvangen.

Met vriendelijke groet,

Arthur Weynschenk

Bijlage C Globale agenda (toegevoegd aan de 1^e uitnodiging)

- kennismaking van de deelnemers
- uitleg Focusgroep bijeenkomst
- huisregels
- voorstellen van alle aanwezigen
- blok 1: contactverlies te voorkomen
- blok 2: aanpak van contactverlies / regels/afspraken versus gevoelens/emotie
- blok 3: gezichtspunt van ouders op contactverlies, gezichtspunt van kinderen
- blok 4: werken aan oplossingen, kansrijke mogelijkheden, hoe vinden we die.

Uitgangspunt is dat de beschikbare tijd ongeveer gelijk aan de 4 blokken wordt verdeeld.

- Afsluiting, wat volgt hierna.

Bijlage D Informatie en huisregels (toegevoegd aan de 1^e uitnodiging)

INFORMATIE, HUISREGELS TIJDENS EEN FOCUSGROEPBIJEENKOMST

Hieronder staan de belangrijkste regels van de focusgroepbijeenkomst.

Lees ze goed door, deze regels gelden altijd en voor iedereen. Ze worden kort herhaald bij de start van een bijeenkomst, maar niet besproken. Eerst geven we kort weer wat een focusgroepbijeenkomst is.

INFORMATIE OVER DE FOCUSGROEPBIJEENKOMST (FGB)

Een FGB is een vorm van informatie verzamelen bij personen die geacht worden uit eigen ervaring extra informatie te hebben ten opzichte van anderen. Het is een vorm van onderzoek, vergelijkbaar met een interview of een enquête of het observeren van personen in bepaalde situaties (b.v. afstand houden onder corona).

Na een voorstelronde, bespreken de deelnemers een agenda met verschillende onderwerpen op een systematische manier vanuit hun ervaring. Vaak kunnen of moeten de deelnemers ook iets op een antwoordblad schrijven - er is 1 blad per onderwerp.

Na afloop wordt door de onderzoekers op basis van a. de notulen, b. de observaties, c. de antwoorden op de antwoordbladen een samenvatting van de informatie gemaakt, ook over de bijeenkomsten als geheel.

Hoe elk agendapunt wordt ingeleid is in ieder onderzoek net wat anders. Wij kozen ervoor, omdat die opzet mogelijk was, om eerst een brede enquête te verspreiden, en op basis van de resultaten de belangrijkste kwesties voor iedereen als agendapunten op te nemen. Omdat - per persoon - de spreektijd beperkt is, vraagt de bijeenkomst zelf veel van de deelnemers en de uitvoerders (b.v. de gespreksleiding), maar bovenal wederzijds vertrouwen.

Een FGB is zeker niet een hoorzitting, forum of beleidsoverleg. Het is onderzoek, de onderzoekers zijn daarvan uitvoerders, zij kunnen niemand gelijk/ongelijk geven. Ze hebben geen instructie van het Expertteam om er iets speciaals uit te halen. De bijeenkomst en ook het verslag volgen regels om uit te sluiten dat eventuele meningen van de onderzoekers doorklinken in het eindresultaat. In dit geval kijkt ook het Expertteam zelf toe. Een FGB gaat altijd over onderwerpen die niet makkelijk met alleen een enquête zijn vast te stellen. Vaak om zaken waar het gevoel belangrijk is, waar het gaat om 'waarom' iets gebeurd is of 'waarom' een aanpak of keuze de voorkeur heeft. Ten opzichte van een gewoon interview is er een extra voordeel. Meerdere ervaringsdeskundigen bij elkaar - mits de situatie volkomen vrij is van elkaar willen overtuigen etc. - kunnen door hun verhaal een ander, een lotgenoot, een stukje nieuw inzicht geven, waardoor deze beter de eigen

ervaring kan plaatsen of aangeven. Het gaat uiteindelijk om individuele ervaringen, en er wordt niet gestreefd naar een gemeenschappelijk standpunt.

Als er verschil van mening is, gaat het er om te zien waar dat op berust - in een veilige situatie.

Hoe zwaarder het onderwerp, hoe lastiger het is voor een deelnemer maar ook de gespreksleider.

Er worden geen trucjes toegepast, de procedure is transparant. Als er bij de onderzoekers twijfels zijn of de voorwaarden voldoende werden nageleefd, wordt achteraf gekeken of de informatie bruikbaar genoeg is.

Er zijn doorgaans 3 getrainde personen in een onderzoeksrol aanwezig, elk met een taak: gespreksleiding, sidekick, notulist.

De belangrijkste is de gespreksleider (m/v). De gespreksleider is precies wat het zegt. Deze leidt het gesprek. Aan de ene kant volgt hij/zij de agenda nauwgezet, en voert allerlei instructies uit per besproken onderwerp: soms wordt bijvoorbeeld deelnemers gevraagd eerst 3 kernwoorden op papier te zetten. Of hij/zij vraagt uit 3 aangeboden opties een keus te maken en dan bij hand opsteken vast te stellen hoe de meningen liggen.

Als de gespreksleider geeft het woord, en laat weten dat iemand nog een halve of hele minuut tijd heeft. Of vraagt meteen te stoppen om iemand op dat moment anders een kans te geven. Wij weten niet wat u in uw persoonlijk of zakelijk leven gewend bent, maar het is net als in het voetbal: de spelers maken de wedstrijd, maar de scheidsrechter is de baas (liefst zo onopvallend mogelijk). Als hij/zij fluit stopt het spel. Als de gespreksleider zegt dat u moet stoppen dan moet u dat op dat moment ook doen.

U moet niet de rol van scheidsrechter overnemen of b.v. meningen geven of u of een ander teveel of te weinig aan de beurt bent of klagen over de gespreksleider.

Er is verder een rol die we met 'sidekick' aangeven. Dat is een deskundige, in dit geval van het Expertteam. Op enkele momenten in de FGB geeft de gespreksleider de side-kick het woord, met een vraag over wat ervoor werd besproken werd. De sidekick zal dan vooral een paar vragen voorleggen waar nog wat meer over gezegd kan worden. De deelnemers kunnen verder niet met de sidekick spreken, alleen met elkaar - het gaat om hun eigen verhaal. In uitzonderlijke situaties kan de sidekick aan de gespreksleider aangeven iets te willen zeggen, maar de gespreksleiding beslist of dat kan en op welk moment.

De notulist schrijft op wat gezegd wordt, maar let ook op de non-verbale communicatie. Dat is ook na afloop een feedback voor gespreksleiding en sidekick. De notulist is een onderzoeker en deskundig is volledig afzijdig tijdens de FGB. Er wordt een geluidsopname gemaakt die wordt vernietigd na het maken van het verslag. De deelnemers kunnen deze niet naluisteren;

Bij een gebleken verschil van herinnering/vastlegging kan de voorzitter van het ET en de onderzoekers van Triqs deze geluidsopname gericht naluisteren; de voorzitter van het ET en de onderzoeksleider van Triqs beslissen in deze gevallen van twijfel.

HUISREGELS

Deze vloeien voort uit de onderzoeksvorm focusgroepbijeenkomst (FGB), en uit de eis dat iedereen zich veilig weet en er volstrekt zeker van kan zijn dat informatie vertrouwelijk wordt behandeld, niet alleen door de onderzoekers, maar ook door de andere deelnemers.

We gaan ervan uit dat alles goed gaat, en dat u en wij een goede en constructieve sessie hebben. Maar je hebt regels nodig als een FGB minder goed verloopt.

We weten uit ervaring dat het heel moeilijk is bij onderwerpen die echt persoonlijk belangrijk zijn om te letten op de tijd, en - naar het gevoel van anderen - uit te weiden. Daar gaan dus wat regels over.

Hieronder staan ze.

- Een deelnemer is hier vrijwillig, op persoonlijke titel, niet als vertegenwoordiger. Wie komt heeft zich voorbereid, en is bereid de huisregels na te leven.
- Een deelnemer tekent tevoren een formulier met vertrouwelijkheidsafspraken en huisregels. Deze worden na afronding van het onderzoek verwijderd.
- Een deelnemer heeft bij binnenkomst een geldig legitimatiebewijs bij zich (paspoort, ID, rijbewijs; geen andere documenten zijn mogelijk - voorschrift) en de toegezonden documenten plus het getekende formulier.
- Er is een tafelschikking, u gaat zitten op de plaats met uw naambordje. Als u te vroeg bent wacht u op uw zitplaats; neem evt. iets te lezen mee.
- Respect en vertrouwen tijdens de bijeenkomst zijn wezenlijk. Iedereen draagt hieraan bij.
- De aanspreekvorm u/jij en het gebruik van voornaam of niet wordt afgesproken per groep.
- Iedere deelnemer spreekt vanuit eigen ervaring en spreekt zich niet oordelend uit over de ervaringen van andere deelnemers. Elke eigen ervaring telt in een FGB. In deze focusgroepbijeenkomst tellen niet: ervaringen van anderen, partners, familie, vrienden e.d.
- De gespreksleider heeft tijdens de bijeenkomst de leiding. De gespreksleider verdeelt spreektijd, geeft en neemt het woord. Aanwijzingen worden door de deelnemers opgevolgd zonder enige vorm van discussie.
- In een uiterst geval van verstoring kan een gespreksleider de bijeenkomst stoppen of iemands deelname aan de FGB beëindigen.
- De side-kick is een deskundige die op enkele momenten gevraagd wordt terug te kijken naar wat gezegd is. De side-kick volgt de aanwijzingen van de gespreksleider en is geen gewone gespreksdeelnemer.
- De tijd is per agendapunt bepaald, maar ook per deelnemer, met een kleine speelruimte evenwichtig verdeeld. De deelnemers volgen de aangegeven tijdsverdeling. Er is een klok aanwezig in de ruimte

- De onderwerpen worden door de gespreksleider aangegeven. De gespreksleiding houdt in de gaten of binnen de grenzen van de tijd en het onderwerp wordt gebleven, met kleine aanwijzingen indien mogelijk.
- Alle aanwezigen volgen goed en volledig de Covid-19 regels op. Het staat eenieder vrij een mondkapje te dragen.
- De bijeenkomst mag niet verstoord worden. Mobiele telefoons gaan uit. De deelnemers hebben niet de mogelijkheid om tussentijds de zaal te verlaten. Als een deelnemer te laat arriveert, kan hij/zij niet meer meedoen aan de bijeenkomst.
- De korte pauze is bestemd voor toiletbezoek en om iets te drinken, en is niet bestemd voor onderlinge communicatie over de onderwerpen die zijn geweest en/of de onderwerpen die nog komen.
- Het is niet de bedoeling dat u na afloop nog blijft napraten of dat u aanwezig blijft op de locatie. U wordt verzocht om u aansluitend aan de bijeenkomst naar huis te gaan zodat we de Covid-19 regels goed kunnen hanteren en er geen mogelijkheid is om met andere deelnemers over de bijeenkomst door te praten of met hen verder in contact te komen.
- Het onderzoeksteam Triqs gebruikt een geluidsrecorder voor een opname om waar nodig de notulen te ondersteunen. Na vastlegging van het verslag door de onderzoekers wordt deze vernietigd.
- Geen enkele (audio, beeld) opname mag worden gemaakt door deelnemers; voor iedere deelnemer is er een antwoordblad voor sommige vragen; dat wordt gegeven aan de notulist direct na afloop.
- Als u ondanks alle zorgvuldigheid die het Expertteam en onderzoekers in acht proberen te nemen, toch meent dat er iets niet goed gegaan is, kunt u zich met een brief wenden tot de voorzitter van het ET.

Bijlage E Formulier huisregels die moet worden ondertekend door de deelnemer van de FGB (toegevoegd aan de 1^e uitnodiging)

FORMULIER VERTROUWELIJKHEIDSAFSPRAKEN

Ondergetekende,

- is deelnemer aan een focusgroepbijeenkomst, in opdracht van het Expertteam Ouderverstoting, uitgevoerd door Triqs-onderzoeksorganisatie
- heeft de toegezonden documenten tevoren goed gelezen en zich zo voorbereid op de bijeenkomst
- verklaart zich akkoord met de gevolgde opzet, de agenda, en huisregels met toelichting
- zal alle aanwezigen respecteren en respectvol reageren op de mening van andere deelnemers
- aanvaardt dat de bijeenkomst een wetenschappelijk bepaalde vorm heeft, en dat tijdens de bijeenkomst de gespreksleider gevolgd moet worden, zonder de mogelijkheid van discussie op dat moment
- aanvaardt in het bijzonder de tijdbewaking van de gespreksleider, en het geven en nemen van het recht van spreken door deze gespreksleider
- zal op geen enkele manier geluidsopnames, video-opnames e.d. maken van de bijeenkomst, en ook geen informatie - persoonlijk of algemeen - hierover openbaar maken; overtreding hiervan is niet alleen inbreuk op ons persoonlijk vertrouwen in u en op het onderzoeksproces, maar allereerst een serieuze overtreding van de privacywetgeving
- volgt de Covid-19 regels, en eventuele extra aanwijzingen van de locatie-verantwoordelijke

NAAM, Dhr./Mevr. ....

PLAATS, ...

DATUM, ...

.....

HANDTEKENING

**WILT U DIT FORMULIER GRAAG GETEKEND MEENEMEN NAAR DE
FOCUSGROEPBIJEENKOMST.**

Bijlage F Opzet FGB Ouder

OPZET FOCUSGROEP BIJEENKOMST - vs3 4 juni 2020

blauw = link met visiedocument **geel** = tijdsduur sleutel onderdeel **groen** = sidekick

rode letters = tekst van vragen i.v.m. standaardisatie stijl van de gespreksleider

blok 1 kennismaking [maximaal 30 minuten]

Van tevoren uitdelen antwoordformulier (ligt op tafel). Iedereen heeft dit formulier voor zich,

1 bladzij per vragenblok, met heel duidelijk in grote letters de vragen en de tijdplanning

- *gespreksleider (GL), sidekick, notulist* [5 minuten] naam, rol
- *herhaling belangrijkste regels door GL*
  - tijdbewaking, gespreksbewaking, inhoudbewaking
  - wat heeft u voor u liggen (papier potlood); schrijf uw naam erop
  - telefoon uit/weg; sanitaire stop; tijdstip etc.
  - het is een 'luisterzitting': 90-95% luisteren naar anderen
  - niet over ex praten. het gaat over u en uw kind/kinderen

deelnemers [3-4 minuten ieder, waarschuwing na 2 minuten] totaal bij 6-7 deelnemers 25 minuten!

- woonplaats, voornaam
- wanneer uit elkaar gaan wonen; hoeveel kinderen toen, hun leeftijd (range)
- wanneer 1e CORO (>6m duur) t.o.v. tijdstip uit elkaar wonen
- huidige situatie: contact nooit, af en toe, redelijk gewoon.
- wat wilt u nu bereiken [*gespreksleider corrigeert hier niet ook als niet ok*]
- wie heeft tot nu toe best naar u geluisterd

laatste 2 vragen voor de druk van ketel en individ agenda

gespreksleider [1 minuut]

- aankondiging blok 2
- uitleg dat het ALTIJD hetzelfde toegaat om IEDER een plek te geven: vraag > individueel antwoord op papier ook als denkpauze > voorlezen/luisteren, respectvolle reacties, vervolgvraag gezien de antwoorden > bijstellen eerste antwoord vaak met wat discussie

blok 2 CORO VOORZIENBAAR - SCREENING OP RISK - KAN HET BETER ? [maximaal 35 minuten]

Ter beschikking Preventie info.

Instructie gespreksleider & side kick

* Zijn de risico-voor-CORO situaties te herkennen ten tijde van - praktisch gezien - het uit elkaar gaan wonen.

De vraag is praktisch en belangrijk. Het gaat niet om de periode te kijken voordat tot een scheiding wordt besloten omdat die nu veelal zonder hulpvraag is en veel onduidelijker. We richten ons op de gewone scheiding: kan je daar het gevaar zien aankomen. Als het antwoord nee is, moet een eventuele vorm van primaire preventie op iedereen worden toegepast. Als het antwoord ja is (waarschijnlijk), is de vraag wat ertoe doet. En hoe je je t voor je ziet dat je daar tijdig weet van hebt en er iets mee kan doen.

* Hier: de ervaringsdeskundigen aan het woord. Zagen die CORO aankomen rond de scheiding? Achteraf? Wie had of heeft hierin een rol? Vertrouwen.

* En bij stap 2: wie komt in actie? We veronderstellen professionals/instituties als nu, en adequate professionele performance (malperformance komt later aan bod!).

* Dit thema heeft natuurlijk praktische vertakkingen (afhankelijk van ingebrachte ervaringen):

- als contactverlies pas ruim na uit elkaar gaan optrad vs. meteen
- als heel jong kind
- als onverwacht relatiebreuk ten gunste van ander ('nieuwe liefde')

VRAAG aan deelnemers:

Kan u 3 belangrijke feiten, gedragingen, gevoelens, materiele zaken (maakt niet uit van wie, als het maar vast te stellen is op een of andere manier) noemen die ten tijde van uw scheiden en uit elkaar gaan wonen duidelijk waren en die een buitenstaander IN UW GEVAL (niet: in het algemeen) had kunnen waarschuwen: 'hier komt CORO aan'. Met de kennis die u nu heeft.

- opschrijven [antwoord 1.1] *inclusief instructie 3 minuten*
- 2 personen krijgen ieder 2 minuten het woord. Na elke persoon mogen alle andere deelnemers verduidelijkende vragen, van 1 of 2 factoren vragen of over toegekende rol.
maximaal 10 minuten
- bijwerken eerder antwoord,
inbrengen door gespreksleider of kind zelf ook meespeelt, bv. karaktertrekken/persoon/temperament/ontwikkeling van het kind [antwoord 1.2] *max 2 minuten*
- vragen of iemand nog bijgewerkt heeft *1-2 minuten*
- gespreksleider: samenvatten, kijken naar commonalities. *max 2 minuten*
totaal: 20 minuten

VERVOLGVRAAG aan deelnemers: (als er voldoende commonalities zijn, evt. in subgroepen van CORO ouder vroeg/laat na scheiding contactverlies, leeftijd kind, reden contactverlies/conflict):

Kan u aanpak verzinnen die screening doet op CORO kans ten tijde van uit elkaar wonen, om CORO-high risk te bepalen. Door wie zou dat dan moeten gedaan worden, vrijwillig/drang/dwang/ook op initiatief kind als oud genoeg? Had u / ex meegedaan?

- opschrijven [antwoord 2.1] *max 2 minuten*
- voorlezen allen *max 7 minuten*

- **side-kick** kan reageren gerelateerd aan diagnostiek PA
- **side-kick** geeft samenvatting en eventueel inhoudelijk commentaar, evt. met enige uitlok van reacties
4-6 minuten
totaal: max 15 minuten

Slotopmerking gespreksleider over proces enkele minuten

*deelnemers mogen nog iets aan antwoorden veranderen
aankondiging van pauze en dat na pauze 3 onderwerpen*

[cumulatief 65 minuten]

PAUZE 10 minuten [cumulatief 75 minuten]

blok 3: GELIJK vs. GELUK KRIJGEN - WIE /WAT HIELP [maximaal 15 minuten]

Ter beschikking: WieWat Hielp info

Instructie gespreksleider & side kick over waar het over moet gaan

- * Waar heb je bij CORO behoefte aan, en aan wie heb je wat gehad? Een sleutelkwestie is de vraag waar je in CORO behoefte aan hebt, wie je daarbij hielp en wie niet.
- * Hier lijken velen vooral behoefte te uiten aan iemand die toeziet, regelt, fikst afdwingt, terwijl er ook signalen zijn dat er behoefte is aan emotionele steun (voor beiden), omdat juist het emotionele conflict zo sterk bijdraagt aan het loyaliteitsvuur. De enquête geeft suggesties dat vrouwen met CORO meer onderkennen dat ze emotie-steun nodig hebben.
- * Wie moet helpen: moet je misschien onderscheiden naar eigen omgeving en professioneel. (passief vaststellen of ouders ook behoeften van kind noemen bij behoefte aan hulp&support).
- * De ervaringsdeskundigen aan het woord.
- * Zijn er verschillen tussen ouders waar je wat mee kan bij vaststellen van specifieke hulpbehoeftes. Met name als je onderscheid maakt tussen curatief [oplossen CORO] en palliatief [dragelijk maken scheiding en evt. CORO]. Het is goed mogelijk, gezien enquête, dat allerlei professionals afvallen want geen adequate professionele performance of a priori niet geschoold of a priori niet gericht op de gevraagde hulp. Voor ET-team is belangrijk het uit elkaar te houden principiële ongeschiktheid, van geschiktheid zoals het nu gaat in de uitvoering, want dat maakt veel uit: taak gespreksleider.

VRAAG aan deelnemers:

Denkend aan voor het eerst CORO bij jou, waar had je meeste behoefte aan ? Van wie ?

Onderscheid zorg/steun uit eigen kring van die uit professionele hoek.

Als je professionals niet ziet zitten, geef aan of toevallig in jouw geval of sowieso (systeem).

- opschrijven [antwoord 3.1] *max 2 minuut*
- voorlezen allen *max 7 minuten totaal* , eigen verhaal, zo min mogelijk op elkaar reagerend; respect!

VERVOLGVRAAG aan deelnemers als tijd toestaat:

Moeten er voor bepaalde personen of professionals aanwijzingen richtlijnen komen?

Bv. bemoeizorg alleen op verzoek of ook zonder. Bv. had je een diagnostiek optie -op-eigen-verzoek willen hebben/geaccepteerd op dat moment?

- alleen ingaan op bezwaren jeugdzorg, kindbescherming, mediator als men ermee komt.
- opschrijven [antwoord 3.2] en wat discussie *max 4-6 minuut*
- **side-kick** rond af evt. met opmerking over de mate waarin aanwezigen ook kind meenemen als behoefte-hebbend, en voor dat kind bv. school resources (KIES etc.)

[totaal: max 15 minuten] [cumulatief 90 minuten]

blok 4: HET KIND IN TEL (maximaal 15 minuten)

Ter beschikking: Kind info

Instructie gespreksleider & side kick

* Is CORO wel een definitieve scheiding van het kind? Hoe kijken kinderen naar de ouders?

Hier zijn er tenminste 2 belangrijke kwesties kijkend, naar enquête info:

- het blijkt dat uitzonderingen daargelaten er zelfs in deze groep de helft zeker nu nog wel enig contact heeft. en dat kinderen het onzin vinden dat een ouder denkt dat een tijdelijk (in hun ogen) contactloos zijn, definitief is. dat denkt misschien de ouder wel bij het kind is, maar niet het kind zelf.

* Hier is ook een representativiteitsvraag aan de orde: de respondentgroep ouders lijkt een extreme selectie met vaker totaal verlies.

Ze willen ontsnappen aan de verzengende loyaliteitseisen van de ouders.

- de kinderen staan anders in de oplossingsrichtingen, meer emotiegericht, misschien ook meer gericht op praktische gelijkheid in de afspraken, en vooral op meer zeggenschap ook tegenover ouder bij wie ze zijn. ze ervaren de zorg als zorg voor ouders in hun relatieconflict (met zakelijke uitvloeisels) maar niet voor het kind. wel in naam, niet in de activiteiten/beslissingen.

VRAAG aan deelnemers:

Denk aan de eerste keer dat er voor uw gevoel een langdurige contactonderbreking was met uw kind (aannemende dat 1 kind). Was dat absoluut (nul info, nul telefoon/mail, nul persoonlijke ontmoeting) of was er nog iets. Is het daarna nooit meer beter geworden of soms/tijdelijk herstel. On-off?

Bij herstel: op basis van iets van uw kant?

- opschrijven [antwoord 4.1] max 2 minuut

VERVOLGVRAAG aan deelnemers :

Herkent u zich in het enquêteresultaat bij de grote meerderheid van kinderen dat zij wel bij 1 ouder waren, maar dat ze nooit vonden dat daarmee de onderbreking voor altijd was. Ze hoopten dat de ouder met weinig/geen contact dat wel zou begrijpen. Ze kozen tijdelijk voor het minste kwaad, voor -zoals 1 het beschreef- ademruimte.

- opschrijven [antwoord 4.2] max 2 minuut
- voorlezen beide antwoorden max 5 minuten
- **sidekick** geeft commentaar + discussie max 6 minuten.

[totaal: max 15 minuten]

[cumulatief 105 minuten]

blok 5: ERVAREN OPLOSSINGEN (max15- 20 min)

Ter beschikking: *Kind info*

Instructie gespreksleider & side kick

* Oplossingen kan je in allerlei richting zoeken. Het lijkt afgaande op de antwoorden op een keuze tussen werken aan het gevoel - minder gevecht ('Beter voelen regelt beter'), tegenover werken aan regelingen en nakomen ('Beter regelen voelt beter'). Ingewikkeld is dat - als er eenmaal contactverlies is - ook het kind dit wil zonder de verliezend ouder echt kwijt te willen - om uit de loyaliteitsoorlog te komen. Waardoor toch vervreemding ontstaat. Valt moeilijk te dwingen.

* Praten over oplossingen gaat altijd over tenminste 2 momenten: scheiding zelf, en moment van contactverlies - soms samenvallend. Moeten deelnemers uit elkaar houden.

* Aan welke oplossingsrichtingen moet worden gewerkt ? Opties uit de enquête:

- gericht op proces [wie heeft regie, met welk leidend doel], a priori afspraken kader (50/50)
- gericht op emotionele support of meer juridisch of psycho-lerend (wat echt iets anders is)
- gericht op eigen inbreng kind
- gericht op meer deskundigheid professioneel betrokkenen en meer uitvoeringsmacht
- meer gebruik informele hulp (1/3 doet t allemaal zelf)
- **gericht op diverse deskundigen die hetzij zelf multidisciplinair moeten worden OF vanuit gemeenschappelijk protocol/kader/taal moeten werken.**
- minder jeugdzorg en mediatie wegens onduidelijk belang dat gediend wordt, lage competentie, en geen beroepsmogelijkheid
- wat betreft kind meer schoolinbreng

VRAAG aan deelnemers; zeg erbij dat t om 2 vragen achter elkaar gaat en daarna pas discussie:

Denkend aan tijdstip van het eerste contactverlies. Dus niet eerder moment. En ga uit van normaal, dus niet slecht functionerende instanties.

- Wat voor soort oplossing (het mogen er ook 2 zijn) zou u met de kennis van nu voor uw geval willen hebben wat, en door wie

- Geef aan wat uw kind daarin te zeggen heeft. Evt. ook uw andere kinderen zonder contactverlies

- Ligt de nadruk op werken aan gevoel of werken aan regels, hoe ziet u dat?

• Opschrijven [antwoord 5.1] (3-4min)

VRAAG aan deelnemers

Vaak wordt genoemd dat ook slecht functionerende professionals of slecht uitpakkende regels van het systeem de zaak nog erger maken. Voor uw zelf sprekend: speelde dat, wat was de grootste ergernis, gemiste

kans? En: heeft u nog een gouden tip voor de scheiding ?

- Opschrijven [antwoord 5.2] [1-2 minuut]
- Ieder z'n verhaal - **daarna reflectie side-kick**, mag 1 op 1 of overkoepelend. of nachekend [10 minuten]

[totaal: 15 minuten]

[cumulatief 120 minuten]

LAATSTE WOORD & UITLEIDING

Bijlage G Opzet FGB Kind

OPZET FOCUSGROEP BIJEENKOMST KIND - vs1 5 juni 2020

blauw = link met visiedocument **geel** = tijdsduur sleutel onderdeel **groen** = sidekick **rode letters** = tekst van vragen i.v.m. standaardisatie stijl van de gespreksleider

blok 1 kennismaking [maximaal 30 minuten]

Van tevoren uitdelen antwoordformulier (ligt op tafel). Iedereen heeft dit formulier voor zich, 1 bladzij per vragenblok, met heel duidelijk in grote letters de vragen en de tijdplanning

- *gespreksleider (GL), sidekick, notulist* [5 minuten] naam, rol
- *herhaling belangrijkste regels door GL*
  - tijdbewaking, gespreksbewaking, inhoud bewaking **vrijwillig-veilig-vrij**
  - wat heeft u voor u liggen (papier potlood); schrijf uw naam erop
  - antwoorden: met enkele woordjes, hebben we genoeg aan
  - telefoon uit/weg; sanitaire stop; tijdstip etc.
  - het is een 'luisterzitting': 90-95% luisteren naar anderen
  - primair over en voor jezelf praten. ouders krijgen elders het woord.

deelnemers [3-4 minuten ieder, waarschuwing na 2 minuten] totaal bij 6-7 deelnemers 25 minuten!

- woonplaats, voornaam
- wanneer als kind gescheiden gaan wonen; evt. met hoeveel andere kinderen toen, je leeftijd op dat moment (range); startregeling verdeling zorgtijd/verblijfsplaats
- wanneer 1e contactverlies van minstens 6 maanden - met wie geen contact meer toen t.o.v. tijdstip uit elkaar wonen (b.v. 'meteen' of 'na half jaar')
- gevoelsmatig initiatief
- huidige situatie: contact nooit, af en toe, redelijk gewoon

- situatie daartussen: vrijwel geen contact / periodes af en aan / ook wel andersom
- wat wil je nu bereiken? [*gespreksleider corrigeert zo min mogelijk als doel 'niet klopt'*]
- wie heeft tot nu toe best naar u geluisterd?

gespreksleider [1 minuut]

- aankondiging blok 2 - we gaan nu beginnen
- uitleg: het lijkt schools, maar net als bij corona wel manier om IEDER een plek te geven. steeds hetzelfde patroon nl.: **vraag** > individueel antwoord op papier ook als denkpauze > voorlezen/luisteren, respectvolle reacties, **vervolgvraag/opinie** gezien de antwoorden > evt. bijstellen eerste antwoord vaak met discussie mmv sidekick. Laatste blok meer discussie

blok2 COROVOORZIENBAAR - SCREENINGOPRISK - KAN HET BETER? [*maximaal 35 minuten*]

Instructie gespreksleider & side kick

* Zijn de risico-voor-CORO situaties te herkennen ten tijde van - praktisch gezien - het uit elkaar gaan wonen. De vraag is praktisch en belangrijk. We richten ons op de gewone scheiding: kan je aan zien komen dat er contactverlies komt. Als het antwoord nee is, denk je aan andere vroege aanpak dan als het antwoord ja is.

* Hier: de kinderen aan het woord. Zagen zij bij de scheiding al aankomen dat er problemen gingen ontstaan? Of: achteraf met de kennis van nu? Uit de enquête blijkt dat kinderen 3 zaken voorop zetten: nieuwe relatie één van de ouders, familieconflicten, en verhuizing. Huiselijk geweld wordt ook genoemd, maar primair ouders onderling.

* Dit thema heeft natuurlijk praktische vertakkingen (afhankelijk van ingebrachte ervaringen):

- als contactverlies pas ruim na uit elkaar gaan optrad vs. meteen
- als kind te jong was voor eigen mening/stappen

VRAAG aan deelnemers:

We nemen de kinder opvattingen serieus, ook over de mogelijkheid van preventie van het contactverlies. Daarover gaan de volgende 2 vragen.

1. Zag je de scheiding al een beetje aankomen?
2. Zag je toen je eenmaal apart woonde, aankomen dat er contactverlies ging ontstaan, of ging het vrij plotseling - waren er dingen in je leven, of gedragingen van je ouders nog voor het zover was die een aanwijzing gaven. Dat kan ook bv. hele grote problemen zijn om het zakelijk allemaal voor elkaar te krijgen (wonen, werk, financiën).
3. Had je daar ook een rol in, bv. met 1 ouder veel minder goed in 1 huis.

- opschrijven [antwoord 1.1] *inclusief instructie 3 minuten*
- 2 kinderen krijgen ieder 2 minuten het woord. Daarna verduidelijking, ingaan op factoren. **inhaken door gespreksleider/sidekick op zaken die vanuit kind zelf meespelen**
maximaal 10 minuten
- evt. bijwerken eerder antwoord, [antwoord 1.2] *max 2 minuten*
- gespreksleider: samenvatten, kijken naar commonalities. *max 2 minuten*
totaal: <20 minuten

VERVOLGVRAAG aan kinderen:

Als jij het zou kunnen zeggen, is er dan een manier om nog voor het zover is, bij scheidingen te zien dat het misgaat met contactverlies. Denkend aan jezelf. Wie zou dat moeten zien, en er iets mee doen?

opschrijven [antwoord 2.1] *max 2 minuten*

- voorlezen allen *max 7 minuten*
- side-kick kan reageren met diagnostiek PA in het achterhoofd
- side-kick geeft samenvatting en eventueel inhoudelijk commentaar, evt. met enige uitlok van reacties
4-6 minuten

totaal: max 15 minuten

Slotopmerking gespreksleider over proces *enkele minuten* deelnemers mogen nog iets aan antwoorden veranderen aankondiging van pauze en dat na pauze 3 onderwerpen
[cumulatief 65 minuten]

PAUZE 10 minuten *[cumulatief 75 minuten]*

blok 3: WIE /WAT HIELP MIJ ALS KIND, WAAR HAD IK BEHOEFTE AAN *[max 15 minuten]*

Instructie gespreksleider & side kick

* Waar heb je bij contactverlies behoefte aan, en aan wie heb je wat gehad? Bij kinderen liggen die behoeften heel anders dan bij de ouders. Maar ook hun mogelijkheden zijn anders (geringer), zelfs als ze de leeftijd hebben om hun stem te laten horen. Het onderscheid in gevoelssteun en steun om dingen te bereiken is belangrijk, er is behoefte aan beide.

* De enquête geeft aan dat de kinderen sowieso weinig steun krijgen, ook niet van potentieel neutrale familie zoals opa en oma. Dat er vaak familieconflicten zijn wijst op al dan niet gedwongen partij kiezen van familie, die daarmee afvallen als steun.

* Weinig tot geen steun van school en schoolarts/GGD wordt gemeld; de eerste is degene met de laagste drempel en zou kunnen weten van de schoolproblemen. Onduidelijk is of het gebrek aan awareness is/handelingsverlegenheid (school, GGD) of ook wel verbloemen van kind zelf voor zover dat lukt.

* Hier: de kinderen aan het woord. (verhaal over Villa Pinedo).

VRAAG aan kinderen:

Denkend aan het voor het eerst contactverlies van jou met 1 ouder, waar had je op dat moment de meeste behoefte aan als het ging om steun/hulp? Van wie?

Onderscheid zorg/steun uit familie, evt. vrienden, van die uit professionele hoek.

Als je professionals niet ziet zitten, geef aan of dat toevallig in jouw geval niet goed zat of dat je sowieso het gevoel hebt dat die er niet voor jou kunnen zijn (het huidige systeem).

- opschrijven [antwoord 3.1] *max 2 minuut*
- voorlezen allen *max 7 minuten totaal*, nog niet op elkaar reagerend

VERVOLGVRAAG aan kinderen als tijd toestaat:

Wat moet er gebeuren - in de omgeving van kinderen in jouw situatie, en op school en bij instanties Wat betekende Villa Pinedo [tenzij niet aan bod gekomen]

- ingaan op evt. bezwaren tegen/disfunctioneren jeugdzorg, kindbescherming, als gemeld, in de vorm van oplossingen
  - opschrijven [antwoord 3.2] en wat discussie [*max 4-6 minuut*]
  - **side-kick** wat samen/rond af
- [totaal: max 15 minuten]

[*cumulatief 90 minuten*]

blok 4: HET KIND TELT (*maximaal 15 minuten*)

Instructie gespreksleider & side kick

* Is CORO wel een definitieve scheiding van het kind? Hoe kijken kinderen naar de ouders? Hier zijn er tenminste 2 belangrijke kwesties kijkend, naar enquête info:

- het blijkt dat uitzonderingen daargelaten er zelfs in deze groep de helft zeker nu nog wel enig contact heeft. En dat kinderen het onzin vinden dat een ouder denkt dat een tijdelijk (in hun ogen) contactloos zijn, definitief is. Dat denkt misschien de ouder wel bij het kind, maar niet het kind zelf.
- Het kind wil ontsnappen aan de verzengende loyaliteitseisen van de ouders.
- het kind staat anders in de oplossingsrichtingen, meer emotiegericht, meer gericht op praktische

gelijkheid en leefbaarheid van de afspraken, en vooral op meer zeggenschap ook tegenover ouder bij wie ze zijn. Ze ervaren de huidige zorg als zorg voor ouders in hun relatieconflict (met zakelijke uitvloeisels), alleen in naam in hun belang.

VRAAG aan kinderen:

Denk aan de eerste keer dat er een langdurige contactonderbreking was met je ouder. Was dat absoluut (nul info, nul telefoon/mail, nul persoonlijke ontmoeting) of was er nog iets over aan contact. Wat is voor jou - heel praktisch - het minste dat er moet zijn om toch het gevoel te hebben dat er wel enig contact is?

- opschrijven [antwoord 4.1] *max 2 minuut*

VERVOLGVRAAG aan deelnemers :

De grote meerderheid van kinderen zegt dat zij wel bij 1 ouder waren, maar dat ze nooit vonden dat daarmee de onderbreking voor altijd was. Ouders kunnen niet gedachten lezen. Op wat voor manier had de ouder kunnen begrijpen dat het wel weer goed zou komen. Zie je daar rol voor jezelf in?

- opschrijven [antwoord 4.2] *max 2 minuut*
- voorlezen beide antwoorden *max 5 minuten*
- **sidekick** geeft commentaar + discussie *max 6 minuten*.

[totaal: max 15 minuten]

[cumulatief 105 minuten]

blok 5: ERVAREN OPLOSSINGEN (maximaal 20 min)

Ter beschikking: Oplossings info

Instructie gespreksleider & side kick

* Oplossingen kan je in allerlei richting zoeken. Voor kinderen is het perspectief nogal anders dan volwassenen. Het begint ermee dat je erkent dat contactverlies een laatste redmiddel van een kind kan zijn als de ouders niet tot rede komen, en onmogelijk maken op 2 plaatsen te wonen.

* Maar als het zover komt dat contactverlies ontstaat - bv. op initiatief kind - dat ontstaat toch makkelijk vervreemding en identificatie met de andere ouder, ook al is het onbedoeld.

* Praten over oplossingen gaat altijd over tenminste 2 momenten: scheiding zelf, en moment van contactverlies - soms samenvallend. En bij kinderen naast de inhoud, ook over het krijgen van een podium (zie Kinderombudsman). Moeten deelnemers uit elkaar houden.

Aan welke oplossingsrichtingen moet worden gewerkt? Opties uit de enquête:

- gericht op proces [wie is de baas, verzint hoe het verder moet, welk belang geeft doorslag?], wat is belang van a priori afspraken over evenwicht (50/50 verzorgingstijd, woon-in-de-buurtplicht, geld/huis).
- gericht op de personen apart of bij-elkaar om het te leren
- hoe kan kindgericht worden uitgewerkt
- aan welke deskundigheid van professioneel betrokkenen werken; professionals voor kinderen, niet zozeer voor 'issues met' kinderen
- meer gebruik informele hulp
- minder jeugdzorg en mediatie?
- wat kan school? Lotgenootgroepen zoals de begeleide variant bij Villa Pinedo

Kinderen hebben het nauwelijks over slecht functionerende instanties/professionals, al lijkt ook hier Jeugdzorg geen vriend.

VRAAG aan kinderen; zeg erbij dat t om 2 vragen achter elkaar gaat en daarna pas discussie: Denkend aan tijdstip van het eerste contactverlies.

- Wat voor soort oplossing zou je het beste vinden om als er contactverlies al *aanwezig is*, je verder te helpen
- WIE: moet school dan wat meer doen? Had het bij jou uitgemaakt als je meteen contact had gehad met kinderen in dezelfde situatie?
- WAT: vind je het een idee dat hulpverleners er hard aan werken jezelf beter te laten snappen wat er gebeurt tussen je ouders tegenover jou?

- Opschrijven [antwoord 5.1] (3-4min)

VERVOLGVRAAG aan kinderen

Regelmatig komen slecht functionerende professionals aan de orde of slecht uitpakkende regels van het systeem, die de zaak nog erger maken. Voor u zelf sprekend: speelde dat, wat was je grootste ergernis.

Wat zou je willen adviseren over de professionele aanpak?

- Opschrijven [antwoord 5.2] [1-2 minuut]
- Ieder zijn verhaal - **daarna reflectie side-kick**, mag 1 op 1 of overkoepelend. Of nachekend [10 minuten]

[totaal: 15 minuten]

[cumulatief 120 minuten]

LAATSTE WOORD & UITLEIDING

Bijlage H Antwoordformulier ouder

Naam

Groep Nummer

Focusgroepbijeenkomst

blok 1 kennismaking [maximaal 30 minuten]

10:00 -10:30 uur /14:00 -14:30 uur

- woonplaats, voornaam
- wanneer bent u uit elkaar gaan wonen; aantal kinderen toen, hun leeftijd (range)
- wanneer 1e CORO (>6m duur) t.o.v. tijdstip uit elkaar wonen
- hoe is de huidige situatie: contact nooit, af en toe, redelijk gewoon.
- wat wilt u nu bereiken (verwachtingen)
- wie heeft tot nu toe best naar u geluisterd

(CORO) Complexe Omgangsproblematiek en contactverlies tussen ouder en kind als gevolg van Relatieproblemen tussen de Ouders (CORO)

Antwoord verwachtingen

Blok 2 CORO VOORZIENBAAR -SCREENING OP RISK -KAN HET BETER? [maximaal 35 minuten]

10:30-11:05 uur /14:30-15:05 uur

2.1 Kunt u 3 belangrijke feiten, gedragingen, gevoelens, materiele zaken (maakt niet uit van wie, als het maar vast te stellen is op een of andere manier) noemen die ten tijde van uw scheiden en uit elkaar gaan wonen duidelijk waren en die een buitenstaander IN UW GEVAL (niet: in het algemeen) had kunnen waarschuwen: 'hier komt CORO aan'. Met de kennis die u nu heeft.

[opschrijven 3 minuten]

1.2 Kunt u aanpak verzinnen die screening doet op CORO kans ten tijde van uit elkaar wonen, om CORO- high risk te bepalen. Door wie zou dat dan moeten gedaan worden, vrijwillig/drang/dwang/ook op initiatief kind als oud genoeg? Had u / ex meegedaan?

[opschrijven 2 minuten]

Pauze 10 minuten 11:05 – 11:15 uur of 13:05 – 13:15 uur

blok 3: GELIJK vs. GELUK KRIJGEN - WIE /WAT HIELP

11:15 – 11:30 uur of 13:15- 13:30 uur

3.1 Denkend aan voor het eerst CORO bij jou, waar had je meeste behoefte aan? Van wie? Onderscheid zorg/steun uit eigen kring van die uit professionele hoek.

Als je professionals niet ziet zitten, geef aan of toevallig in jouw geval of sowieso (systeem).
(maximaal 15 minuten)

3.2 Moeten er voor bepaalde personen of professionals aanwijzingen richtlijnen komen?

Blok 4: Het kind in tel (15 minuten)

11:30 – 11:45 uur of 13:30- 13:45 uur

4.1 Denk aan de eerste keer dat er voor uw gevoel een langdurige contactonderbreking was met uw kind (aannemende dat 1 kind). Was dat absoluut (nul informatie, nul telefoon/mail, nul persoonlijke ontmoeting) of was er nog iets. Is het daarna nooit meer beter geworden of soms/tijdelijk herstel. On-off?

Bij herstel: op basis van iets van uw kant? ? [opschrijven 2 minuten]

4.2 Herkent u zich in het enquêteresultaat bij de grote meerderheid van kinderen dat zij wel bij 1 ouder waren, maar dat ze nooit vonden dat daarmee de onderbreking voor altijd was. Ze hoopten dat de ouder met weinig/geen contact dat wel zou begrijpen. Ze kozen tijdelijk voor het minste kwaad, voor -zoals 1 het beschreef- ademruimte? [opschrijven 2 minuten]

5.1 Denkend aan tijdstip van het eerste contactverlies. Dus niet eerder moment. En ga uit van normaal, dus niet slecht functionerende instanties.

- Wat voor soort oplossing (het mogen er ook 2 zijn) zou u met de kennis van nu voor uw geval willen hebben wat, en door wie
- Geef aan wat uw kind daarin te zeggen heeft. Evt. ook uw andere kinderen zonder contactverlies
- Ligt de nadruk op werken aan gevoel of werken aan regels, hoe ziet u dat??

[opschrijven 3-4 minuten]

Bijlage I Antwoordformulier kind

Naam

Groep Nummer

Focusgroepbijeenkomst

blok 1 kennismaking [maximaal 30 minuten]

14:00 -14:30 uur

- Woonplaats, voornaam
- wanneer als kind gescheiden gaan wonen; evt. met hoeveel andere kinderen toen, je leeftijd op dat moment (range); startregeling verdeling zorgtijd/verblijfsplaats
- wanneer er sprake is van contactverlies van minstens 6 maanden - met wie geen contact meer toen t.o.v. tijdstip uit elkaar wonen (b.v. 'meteen' of 'na half jaar')
- gevoelsmatig initiatief
- huidige situatie: contact nooit, af en toe, redelijk gewoon
- situatie daartussen: vrijwel geen contact/ periodes af en aan/ ook wel andersom
- wat wil je nu bereiken?
- wie heeft tot nu toe best naar u geluisterd?

Antwoord

Blok 2 CORO VOORZIENBAAR - SCREENING OP RISK - KAN HET BETER? [maximaal 35 minuten]

14 :30 - 15:05 uur

Zag je de scheiding al een beetje aankomen?

Zag je toen je eenmaal apart woonde, aankomen dat er contactverlies ging ontstaan, of ging het vrij plotseling - waren er dingen in je leven, of gedragingen van je ouders nog voor het zover was die een aanwijzing gaven. Dat kan ook bv. hele grote problemen zijn om het zakelijk allemaal voor elkaar te krijgen (wonen, werk, financiën).

Had je daar ook een rol in, bv. met 1 ouder veel minder goed in 1 huis.

[opschrijven 3 minuten]

2.2 Als jij het zou kunnen zeggen, is er dan een manier om nog voor het zover is, bij scheidingen te zien dat het misgaat met contact verlies. Denkend aan jezelf. Wie zou dat moeten zien, en er iets mee doen?

[opschrijven 2 minuten]]

Pauze 10 minuten 11:05 – 11:15 uur of 13:05 – 13:15 uur

blok 3: WIE /WAT HIELP MIJ ALS KIND, WAAR HAD IK BEHOEFTE AAN [maximaal 15 minuten]

15:15 -15:30 uur

3.1 Denkend aan tijdstip van het eerste contactverlies. Wat voor soort oplossing zou je het beste vinden om als er contactverlies al aanwezig is, je verder te helpen - WIE: moet school dan wat meer doen? Had het bij jou uitgemaakt als je meteen contact had gehad met kinderen in dezelfde situatie? - WAT: vind je het een idee dat hulpverleners er hard aan werken jezelf beter te laten snappen wat er gebeurt tussen je

3.2 Wat moet er gebeuren - in de omgeving van kinderen in jouw situatie, en op school en bij

instanties Wat betekende Villa Pinedo [tenzij niet aan bod gekomen]

4.1 Denk aan de eerste keer dat er een langdurige contactonderbreking was met je ouder. Was dat absoluut (nul info, nul telefoon/mail, nul persoonlijke ontmoeting) of was er nog iets over aan contact. Wat is voor jou - heel praktisch - het minste dat er moet zijn om toch het gevoel te hebben dat er wel enig contact is?

[opschrijven 2 minuten]

4.2 De grote meerderheid van kinderen zegt dat zij wel bij 1 ouder waren, maar dat ze nooit vonden dat daarmee de onderbreking voor altijd was. Ouders kunnen niet gedachten lezen. Op wat voor manier had de ouder kunnen begrijpen dat het wel weer goed zou komen. Wat zie je daar voor rol voor jezelf in?

[opschrijven 2 minuten]

blok 5: ERVAREN OPLOSSINGEN (max 15 min} 15:45 -16:00 uur

Denkend aan tijdstip van het eerste contact verlies. - Wat voor soort oplossing zou je het beste vinden om als er contactverlies al aanwezig is, je verder te helpen - WIE: moet school dan wat meer doen? Had het bij jou uitgemaakt als je meteen contact had gehad met kinderen in dezelfde situatie? - WAT: vind je het een idee dat hulpverleners er hard aan werken jezelf beter te laten snappen wat er gebeurt tussen je ouders tegenover jou?

[opschrijven 3-4 minuten]

Bijlage J Enquête informatie

INFORMATIE ENQUETE TBV FOCUSGROEPEN CONTACTVERLIES

ENKELE ENQUETE RESULTATEN IN VERKORTE VORM - VOOR OUDERS EN KINDEREN

1. Inleiding

Onderstaande informatie is afkomstig uit de enquête. Deze is ter ondersteuning van de gedachtevorming, ter inspiratie misschien. Iedereen heeft eigen ervaringen, dus het zegt niets of jou.

De informatie heeft de volgorde van de focusgroep onderwerpen en is dus maar een deel van de hele enquête. De totale enquête informatie wordt gepubliceerd, maar is op nu nog vertrouwelijk.

2. Preventie - informatie uit ouder- en kind enquête

Preventie is het voorkomen van contactverlies en meer algemeen een vechtscheiding, niet het voorkomen van de scheiding op zichzelf. Preventie heeft 3 onderdelen:

- 1. kan je tijdig signalen herkennen, risico's, zonder nodeloos te stigmatiseren ('overkill')
- 2. zijn de ouders in beeld (vrijwillig of aangedragen) voor hulp
- 3. kan je wat met de risico's doen (vrijwillig, drang, dwang)

De signalen zullen deels te maken hebben met gevoel, gedrag, verwerking, emotie, hoe je erin staat. Dat is niet altijd makkelijk te herkennen. Deels zijn omstandigheden soms stoorzenders.

Die lijken makkelijker te herkennen. Het gaat om signalering van kans op contactverlies rond of na de scheiding, als er dus vaak allerlei professionals mee gemoeid zijn.

Bij vaders/ mannen zijn de meest voorkomende omstandigheden als er CORO is opgetreden, terugkijkend:

- * ver weg verhuizing
- * nieuwe relatie zonder samenwonen
- * nieuwe relatie met samenwonen
- * grote financiële problemen
- * schoolproblemen van 1 van de kinderen.

Bij moeders/vrouwen met contactverlies valt vooral op dat zij veel vaker omstandigheden noemen (vaak het merendeel). Het meeste komen voor (>50%)

- * financiële problemen
- * huiselijk geweld tegen zichzelf

Het aantal respondenten in de enquête was klein (n=6) ook omdat contactverlies bij moeders veel minder vaak voorkomt.

Er is in detail gevraagd bij de kinderen (n=25) naar het huiselijk geweld element in contactverlies (geweld tegen zichzelf of de ouder bij wie ze bleven). De kinderen (vnl. geen contact met vader) geven nadrukkelijk aan dat dat (i.h.b. vadergeweld) nauwelijks een rol speelde in het ontstaan van contactverlies (ib met de vader), ook als dat geweld er wel was.

Uit de uitvoerige antwoorden op open vragen komt 1 factor naar voren die vaak voorkomt:

- ouderlijke incompetentie naar de mening van 1 ouder over de ander (maar ook door kinderen genoemd!).

Verder zie je:

- vaker betrokkenheid jeugdzorg bij gezin, wat meer een signaal is dat het risico in beeld is.

Na de scheiding maar nog voor het contactverlies lijkt structurele sabotage van afgesproken verblijfsregeling (vooral door moeders) op 1 te staan als voorbode.

Achtergrondverschillen die bijdragen (aan conflictmatige scheiding en contactverlies) zijn mogelijk groot verschil in opleiding, cultuur, geloof en ouderervaring (1 van de ouders heeft al gezin gehad). Kinderen melden opleidingsverschil. Er is niemand die spontaan bepaalde persoonlijkheidskenmerken van de ouder of kenmerken van het kind noemt als voortekenen.

3. Wie Wat Hielp - informatie uit vooral ouderenquête

De ouders zijn tijdens het contactverlies het meest geholpen door niet-professionals, in dit geval de familie en vrienden. Van de formele hulp heeft de huisarts en de psycho-zorgverlener het meest geholpen. De jeugdzorg en het maatschappelijk werk wordt als weinig behulpzaam gezien, waarbij de jeugdzorg ook vaak als moeder-partijdig wordt gezien. De mediators worden niet geschikt geacht in de praktijk om psychologisch en materieel bij te sturen of afspraken te realiseren. De rechter zelf doet het beter volgens de ouders, maar in toelichting komt vaak naar voren dat deze niet genoeg doet aan feitenonderzoek en weinig/niets aan effectuering/naleving.

Een ruime meerderheid geeft aan dat de hulp in kwaliteit ernstig tekort schoot. Vaak wordt ook gebrek aan scholing/kennis genoemd. Ook geeft bijna de helft aan dat er kwantitatief weinig hulp aanwezig was.

Dat kan je zien tegen de achtergrond van veel signalen die de omgeving moet kunnen zien bij ouders en kind dat het ernstig niet goed gaat.

Het kind voelt een groot tekort aan hulp, heeft geen ingang, en wordt niet serieus genomen.

4. Kind - informatie uit vooral de kind-enquête

Het kind heeft volgens de cijfers in 90% van de gevallen ernstig te lijden. Dit is geïllustreerd door emotionele problemen, zoals boosheid. Ook is er vaak sprake van schuldgevoelens. Een ongezonde levensstijl is geen typisch verschijnsel, de gevoelens worden kennelijk op zichzelf gericht. School gaat slecht. Dat is wel iets wat je kunt herkennen.

Hoewel er kleine accentverschillen zijn tussen kinderen en ouders, valt het op dat de ouders met contactverlies, niet veel anders aankijken tegen de schade voor hun kind dan het kind zelf.

Het valt op dat kinderen vrijwel nooit is gevraagd hoe ze verder wilden toen duidelijk was dat de ouders apart gingen wonen. Bij de kwalitatieve antwoorden uit de vragenlijst voor kinderen blijkt dat ze zich tenminste gehoord willen voelen en dat dit niet genoeg/nauwelijks is gebeurd. Er zijn maar enkele situaties waarbij 1 ouder echt 'schuldig' is volgens het kind. Er is, kijkend naar de verhalen, geen grond voor de gedachte en praktijk (volgens velen) dat de moeder de natuurlijke haven is of zou moeten zijn. De contact verliezende vader is meestal een groot gemis. De helft van de kind respondenten vindt dat het contactverlies niet is hersteld vanwege te weinig initiatief vanuit de ouder.

Belastende situaties zijn voor de kinderen: een nieuwe relatie van een van de ouders, familieconflicten (partij kiezen: je 'verliest' bv. grootouders), verhuizing van een van de ouders, huiselijk geweld tussen de ouders, verlies van werk van een van de ouders.

De kinderen werden - als ze geholpen werden - het meest geholpen door de eigen kring, dus de eigen vriendengroep, broers/zusters en opa/oma. De ouder-respondenten gaven aan dat familie van beide partners zich vaak inzetten voor het kind, maar uit de kinderdata is te zien dat het niet heeft geholpen. Van de zorg komt weinig.

Kinderen hebben in meerderheid van de gevallen behoefte aan een contactlegger, een bruggenbouwer. Veel hebben nog herstel behoefte. De meerderheid miste het contact met de ouder die hij/zij niet zag.

Minstens de helft van de kinderen schakelen later toen hij/zij meerderjarig werd, psychologische hulp in vanwege het contactverlies, en nog steeds is een intense behoefte aan psychologische hulp, waarin kennelijk niet voorzien wordt.

5. Oplossingen - informatie uit ouder- en kind enquête

Sowieso verdienen de uitgangspunten van een scheiding aandacht, vooral die rondom wonen, werken, inkomen en gelijkwaardigheid van de initiële regeling.

Ouders geven zelf aan dat ze behoefte hebben aan meer steun van hun vrienden en familie en ook steun/sturing rond het loyaliteitsconflict. Betrouwbare familie die voor beide partijen aanvaardbaar zijn, zouden hier een rol in kunnen krijgen. Ook is opvallend dat er veel gebruik wordt gemaakt van internetbronnen.

De ouder waardeert vrijwel in alle richtingen verbetering. Jeugdzorg en politie gerelateerde methodieken hebben het minst vertrouwen. Veel meer wil men in allerlei vormen omgangsregels. Er wordt meer waarde gehecht - vooral bij mannen - aan regel-macht dan aan therapeutische methoden dan wel methoden die een vorm van samenwerking vereisen. Vrouwen willen aandacht aan de emotie (zowel gewoon steun als om verder te komen).

Alle professionals moeten werken aan deskundigheid, in de mechanismen, de gevolgen, beïnvloeding, handhaving en beoordeling. Wie regelmacht heeft moet onpartijdig zijn. Wat betreft de kritiek op de jeugdzorg, zou het overwogen moeten worden om een vrouwelijke en mannelijke professional bij 1 gezin in te zetten. Familierechters kunnen een deelname afdwingen aan therapeutische gesprekken om een betere omgang en naleving te realiseren. In therapeuten zelf is ook vertrouwen, dit kan voor meerdere doelen een

aangrijpingspunt zijn. Men staat open voor huisarts en eerstelijnspsycholoog in een rol als intensief begeleider, ook met bevoegdheden.

Kinderen willen in de eerste plaats oor voor hun verhaal. Zij missen een ingang. En het recht gehoord te worden. De cijfers geven ook aan dat school - dat veel wat weet- actiever kan zijn. Het kind wil een gelijke verdeler die dat verdelen praktisch regelt, en de mogelijkheid tegen een van de ouders tenminste tijdelijk nee te zeggen. Ouders willen in de eerste plaats een handhaver van omgangsregelingen, en een eerlijke rechtspreker.

6. Bijlage K Wat is een FGB? - Instructie- en communicatieteksten

K1| Wat is een focusgroep bijeenkomst (FGB)

Een 'focusgroep-bijeenkomst' is een specifieke manier van onderzoek, van informatieverzameling. Het is dus een vorm van research, hoewel de term niet zo formeel is en ook de bijeenkomst zelf lijkt op een geïnteresseerd rondetafelgesprek tussen personen met een gemeenschappelijke interesse. Schijn bedriegt: een FGB moet aan heel veel eisen voldoen wil het 'research' heten. Het woord 'focus' wijst erop dat de aanwezigen iets gemeenschappelijks hebben; meestal houdt het gespreksonderwerp van de FGB verband met een gedeelde achtergrond, ervaring, positie, of een aanstaande of eerder gedane keuze of ervaring.

Een FGB kun je wat betreft het doel vergelijken met het afnemen van een interview, het laten invullen van een enquête, of het observeren van een persoon in bepaalde situaties. Het doel is iets van de persoon te kunnen zeggen, diens mening, diens gedrag, diens sociale vaardigheid, diens normen, diens achtergrond bij keuzes, of wat dan ook. Maar de vorm is anders.

Bij een FGB wordt een aantal deelnemers uitgenodigd voor een bijeenkomst, die wordt begeleid door een gespreksleider. Dit gebeurt vaak met nog een 2e persoon erbij, een observator die kan inspringen als inhoudelijke toelichter, en een notulist die alleen vastlegt.

Tijdens de FGB wordt een aantal van tevoren vastgestelde vragen besproken. De rol van de gespreksleider is dat hij/zij moet zorgen dat iedereen uiteindelijk gelijkelijk aan de beurt komt, en moet doorvragen waar nodig. Het uitgangspunt is een individueel interview, maar dat wordt uitgevoerd in een groepsomgeving. Iedere dwang, ook sociale, moet echter worden vermeden.

Als iedereen wat gezegd heeft kan de gespreksleider op zoek gaan naar overeenkomsten, verschillen of een resulterende vervolgvraag. Het is maar beperkt een gesprek *tussen* deelnemers; die kunnen elkaar vooral vragen stellen. Elkaar in de spiegel helpen kijken. Bij 6-8 deelnemers, en relatief korte spreektijd van de gespreksleider komt een FGB neer op 90% van de tijd luisteren! Dat kan veel zelfbeheersing vragen als je voor je gevoel veel kwijt wilt.

De introductie van een onderwerp is door de researchers zorgvuldig voorbereid. Dat kan een open vraag aan 1 van de deelnemers zijn, bijvoorbeeld een instructie om op een paar aspecten in te gaan, maar dat kan ook het kijken naar een filmpje zijn, of het lezen van een onderzoeksverslag-voor-leken (bijvoorbeeld van een eerdere enquête onder de deelnemers). Een belangrijk hulpmiddel is de 3-trapsvraag: eerst vult de deelnemer een vraag op papier in (evt. ingeleid), daarna worden de antwoorden besproken, en vervolgens beantwoordt iedereen dezelfde vraag nog eens (op papier: verbeter je antwoord of vul het aan). Op die manier wordt

duidelijk wat de echte meerwaarde is van een FGB: de ervaringen en meningen van anderen worden gebruikt om de eigen opinie helder te krijgen.

De grens tussen gewenste en ongewenste actieve beïnvloeding van de ene deelnemer naar de andere is subtiel; de gespreksleider heeft hierbij een grote rol, en kan hierop zicht proberen te krijgen door naar motieven te vragen bij veranderde meningen. Na afloop worden de antwoorden op individueel (via eigen antwoordblok) en collectief niveau ('de meerderheid, de minderheid, bijna allen' via notulist) beschreven, niet veel anders dan bij semigestructureerde interviews. Dat bij elkaar zijn de onderzoeksgegevens. Soms wordt dit gedaan met hulp van opnameapparatuur. Als er meerdere FGB's zijn gehouden, volgt nog bundeling van informatie. Het is nodig te bepalen of het FGB-verslag aan de deelnemers wordt toegestuurd en of commentaar erop wordt meegenomen. Meestal is dat zo, maar het moet duidelijk zijn dat interpretatieve zaken exclusief het recht zijn van de onderzoekers.

Het heeft meestal zin tevoren duidelijk te stellen dat een FGB, ondanks het feit van een gemeenschappelijkheid onder de deelnemers, een individueel karakter heeft wat betreft de onderzoeksgegevens. Een gespreksleider kan in extreme gevallen van groepsgedrag de uitkomst van een topic of hele bijeenkomst minder of niet geldig verklaren.

Een FGB is ten opzichte van interview of enquête een veel arbeidsintensievere en ingewikkelder methode. FGB is arbeidsintensiever omdat de voorbereiding en de nabewerking van de resultaten veel tijdrovender zijn dan het scoren van een interview of enquête, onder meer omdat de relatief open vorm nodig maakt dat achteraf de reacties van de deelnemers worden geïnterpreteerd, en in bepaalde clusters van reacties worden ingedeeld. Met de 3-traps-benadering is dat overigens eenvoudiger. Het is ook ingewikkelder omdat aan de ene kant de deelnemers vrij mogen reageren, terwijl toch van iedereen op bepaalde punten een reactie of mening wordt verwacht; en in het ideale geval ontstaan ook door het proces van bij elkaar zitten (de 'boiling pot') nieuwe inzichten bij de deelnemer. De FGB heet kwalitatief onderzoek omdat er geen cijfers aan te pas komen. Eigenlijk is dat niet helemaal waar: als meerdere FGB's worden gehouden onder een groep personen met een zekere representativiteit, dan zijn ook semi-kwantitatieve resultaten mogelijk.

Van de FGB deelnemers wordt veel gevraagd omdat zij maximaal voor zichzelf moeten spreken, en 100% respectvol moeten zijn naar andere deelnemers omdat niet alle opvattingen gedeeld worden. De scheidslijn tussen streven naar gemeenschappelijk inzicht en anderen iets opleggen kan lastig zijn. Van de gespreksleider wordt veel verwacht omdat enerzijds het proces inhoudelijk iets moet opleveren met opwerpen van vragen, samenvattinkjes, contrastering en convergentie, terwijl het ook technisch in goede banen moet worden geleid. De moeilijkste bijeenkomsten zijn die waarbij 1. levensbepalende zaken spelen, 2. sommige deelnemers elkaar (positief, negatief) kennen, 3. de gespreksleider ook een mening of belang heeft.

Van FGB wordt alleen in speciale situaties gebruik van gemaakt, ook omdat enquête- en interviewtechnieken inmiddels vaak mogelijk zijn waar dat vroeger niet kon. Honderd jaar geleden werd een FGB gebruikt om consumentenkeuzes te begrijpen, omdat dergelijke keuzes niet alleen het resultaat zijn van individuele wensen, maar ook van sociale interactie (ook al is de aankoopkeuze individueel). Maar nu is FGB in gebruik bij onderzoek in het hele zgn. sociale domein, vooral bij normen, waarden en keuzes: ethisch vragen, conflicten, ervaren overheidshandelen, ervaren kwaliteit van behandeling of dokter. Een andere reden voor FGB kan zijn dat zo weinig over motieven en ideeën van mensen bekend is, dat een enquête niet kan worden opgesteld.

K2| Voordelen, nadelen FGB

Wat zijn de voordelen van een FGB?

Het is relatief efficiënt om met FGB-informatie te verzamelen (je spreekt namelijk verschillende deelnemers tegelijkertijd), maar daar staat tegenover dat nabewerking nodig is. De interne dynamiek van een FGB voorkomt doorgaans eenzijdigheid. Respondenten bevragen elkaar, spreken elkaar tegen en geven argumenten voor hun standpunten. Dat kan mislukken als er vooraf een eenvormige opinie is, en/of deelnemers elkaar deels kennen. Mits de gespreksleider geaccepteerd wordt en voorbereid is, leidt groepsdynamiek op natuurlijke wijze tot aandacht voor de belangrijkste aspecten. Een voordeel is dat waar men het eens of oneens is, dat dit direct merkbaar is. Er is bij doorvragen vaak meer consensus dan op eerste gezicht lijkt.

Een belangrijk voordeel is dat deelnemers door hun betrokkenheid achteraf meestal tevreden zijn, hun stem is gehoord; een uitzondering vormen boodschap-deelnemers, die het eindresultaat alleen beoordelen op het terugvinden van het eigen standpunt. Zij kunnen - als het FGB-verslag wordt rondgestuurd voor commentaar - het onderzoeksproces als geheel verstoren door de vertrouwelijkheid te doorbreken, soms al in een eerdere fase als materialen verspreid worden. Daar moet je tevoren met de opdrachtgever over spreken. Tenslotte: taboeonderwerpen worden vaak toegankelijker in een FGB mits de deelnemers erop geselecteerd zijn, en strakke, veilige regie wordt toegepast.

Wat zijn de nadelen?

Het aantal vragen dat beantwoord kan worden is gelimiteerd. Maximaal tien onderwerpen per uur bij 6 deelnemers, maar veel minder als iedereen gehoord moet zijn en verdieping en/of afronding per onderwerp wordt nagestreefd. Maximaal 1 complexe vraag! Het kan voor deelnemers bij persoonlijk beladen onderwerpen moeilijk zijn 90% of meer van de tijd te moeten luisteren. Om een FGB te leiden is veel expertise nodig zowel op inhoud als op procesbewaking. En extreme taalvaardigheid omdat mensen zich zeer verschillend uiten: bijvoorbeeld laagopgeleiden verbaliseren anders en komen lastiger uit de verf. Het evenwichtig aandacht geven en vermijden van dominante inbreng ('onbenoemde woordvoerder') is een kunst. Sociale wenselijkheid vermijden is een punt. Een nadeel is dat bij ratificering van het onderzoeksverslag - typisch voor FGB- deelnemers kunnen lekken naar opdrachtgever of de pers.

K3| Praktische aanpak FGB en extra opties

Praktische aanpak

Een FGB heeft een tevoren afgesproken duur en agenda. De agenda geeft doorgaans alleen topics aan, niet de vorm waarin het besproken wordt. Dat is een keuze van de onderzoekers. De deelnemers zijn tevoren op de hoogte gebracht van de agenda, het doel, de spelregels en de aanwezige andere functionarissen (rollen). Het kan zinvol zijn het toemeten van spreekrecht en spreektijd en het individuele aspect uit te leggen. Een veelgebruikte formule is per topic steeds een andere deelnemer uitgebreid te bevragen, en dan anderen alleen recht op commentaar te geven. Een andere manier is elk topic te starten met bijvoorbeeld 3 papieren multiple choice vragen, de mening per vraag te peilen en dan minderheid en meerderheid met elkaar te confronteren, en hier weer slim ieder een beurt te geven. Afronden van ieder topic moet je bewust doen of laten. Als er een vervolg mee gemaakt wordt kan het nuttig zijn, maar het kan makkelijk aanleiding zijn tot 'notulenstrijd'. Afronden per topic is een keuze met voor- en nadelen.

Eenieder tekent tevoren voor vertrouwelijkheid van alles wat er gezegd wordt. Ook onderzoeksmaterialen mogen niet verspreid of gedeeld. Er wordt afgesproken al te persoonlijk herkenbare info (namen, plaatsen, functies) te vermijden. Als onzekerheid bestaat over de effectiviteit van deze afspraak, kan daar in het proces rekening mee gehouden worden, bijvoorbeeld bij de wijze waarop verslaglegging wordt gecirculeerd.

Het gebruiken van opname apparatuur vereist consent van de deelnemers. Deze zijn er alleen om het notulen maken te vereenvoudigen; direct na daarna worden bandopnames vernietigd.

Extra opties

Een FGB kan effectiever worden gemaakt door deelnemers (vlak) van tevoren extra informatie te geven. Ook helpt het als men niet weet wie de andere deelnemers zullen zijn. Een FGB kan profiteren van afwisseling. Zo kan bv. een pauze worden gepland, waarin de onderzoeksleiding de antwoorden van daarvoor bewerkt en in bepaalde vorm voorlegt in de ronde erna. Een FGB kan veel levendiger worden als er 1 gespreksleider is aangevuld met een 'side-kick/observator'. Die observeert, en is bij voorkeur deskundig. Deze neemt niet deel aan het gesprek, maar de gespreksleider kan commentaar vragen (evt. volgens een tevoren afgesproken scenario). De side-kick kan ook het recht hebben 1 of 2 keer het woord te vragen. De side-kick vermijdt ook zelf actief iedere als gespreksleider, omdat deelnemers mogelijk zich tot de side-kick richten om gelijk te halen of aandacht te krijgen. De eigen mening van de gespreksleider en side-kick moet worden onderdrukt, ook als daarom gevraagd wordt. Als een gespreksleider meerdere FGB's leidt kan het heel effectief zijn de ervaring van een andere groep als contrast te gebruiken.

K4| FGB bij CORO

Bij CORO gaat het uiteindelijk om het vinden van oplossingen die deze situatie tegengaan, of als het dreigt of aanwezig is, verhinderen ('verhinderen en verminderen'). Daartoe is onder ervaringsdeskundigen een uitgebreide enquête afgenomen, met het idee een vervolg FGB bij een deel van de respondenten uit te voeren.

Er bestaan bij de opdrachtgever (ministerie, Expertteam) bepaalde ideeën rond de FGB, die moeten worden afgezet tegen de mogelijkheden die een FGB biedt.

In aanvulling op de omvangrijke informatie die via de enquête beschikbaar is wordt FGB in dit geval toegepast om 3 redenen.

1. Het politiek element dat ervaringsdeskundigen echt 'gehoord' worden. Dat is voor het ministerie belangrijk gezien de kamer-dialoog. Maar 'noblesse oblige': een *representatieve* stem is wat hier gewenst wordt, want de verzamelde informatie heeft een breed toepassingsdoel. En het gaat meer om informatie dan mening; de mening telt als informatie over de persoon (of de groep). De verwerking tot conclusies of aanbevelingen is een andere stap.
2. Op een natuurlijke manier kan zo worden gecheckt of voorlopige conclusies uit de enquête, vooral over oplossingen, passen bij de ervaringen; verificatie in 2 richtingen: sommige enquêteresultaten over de groep als geheel passen mogelijk minder goed bij het zelfbeeld van m.n. de CORO-ouders.
3. Omdat er meerdere oplossingsrichtingen denkbaar zijn (op grond van de enquête), en omdat er zoveel individuele elementen zijn, is belangrijk hoe in een FGB aangekeken wordt tegen de belangrijkste faal- en slaagfactoren van de meest kansrijke oplossingen. Daarbij zijn nadrukkelijk zowel de 'vechtende ouders' als de zorg en instanties en de regels die deze hanteren in beeld. Wat hoofd- en bijzaken zijn van een oplossing, kan niet via een enquête worden achterhaald. Een FGB biedt ook de mogelijkheid van tegenspraak door andere deelnemers of eventueel de gespreksleider of een externe informatiebron. In dit geval is een essentiële bron het kind: de enquête resultaten onder hen maken duidelijk dat die stem ook in de FGB onder ouders aan bod moet komen.

K5| Waar is FGB niet voor bedoeld

De ogenschijnlijke vrijheid van vorm en inhoud van een FGB leidt ertoe dat (A) de term soms geplakt wordt op onderzoeksvormen die dat niet zijn, of omgekeerd, dat (B) een FGB door de opdrachtgever of derden voor een ander proces wordt gebruikt.

Ad A. Geen epidemiologie, geen audit voor misgegane zaken

Een FGB is niet een methode die antwoord geeft op de vraag wat concreet mis ging bij een slechte 'uitkomst', om het even of dat een verkeersongeval met blijvend letsel is, een babysterfte, of een vechtscheiding met CORO. Voor dergelijke vragen is bijna altijd een combinatie van 2 methoden nodig. Allereerst, een epidemiologische steekproefmethode met een groter bereik dan situaties die misgingen (dus bijvoorbeeld een enquête waarbij bij elk ongeval met slechte afloop ook 1 of meer vergelijkbare andere verkeerssituaties gezocht wordt met betere afloop). Vergelijk dit met de CoVeNaS enquête afnemen bij CORO-situaties maar ook bij scheidingen die geen CORO hadden terwijl de startsituatie vergelijkbaar leek.

De tweede methode is volstrekt onafhankelijk en rigoureu uitpluizen van die misgegane situaties, per casus, waarbij elke theoretisch mogelijke factor aandacht krijgt (audit).

De eerste epidemiologische aanpak (case-control onderzoek) levert meer op naarmate er meer en representatiever respons is, zowel van cases als niet-cases. Bij uitstek levert de steekproefmethode goede resultaten op als extreme problemen worden veroorzaakt door een optelsom van allerlei kleinere factoren, die niet gemakkelijk per geval worden gedetecteerd. Ook in de steekproef van CoVeNaS waren er hiervan voorbeelden. De keerzijde is dat kleine factoren meestal niet met simpele maatregelen te keren zijn.

De tweede aanpak, de audit, heeft onafhankelijke experts nodig terwijl de betrokkenen zelf alleen als informatiebron kunnen fungeren. Zelden brengt de moeder zelf naar voren dat ze rookte (25% van de babysterfte hangt ermee samen), niet snel reageerde op minder leven, of andere regels niet naleefde; nog minder waarschijnlijk is dat ze kleine risicofactoren naar voren brengt. Maar ook de betrokken artsen en verloskundigen zijn minder geschikt: bij medische audits van babysterfte waar het uitpluizen en beoordelen mede door de betrokken artsen plaatsvindt wordt in 25-30% een vermijdbare factor gevonden, door onafhankelijke artsen bij 75%; het mechanisme van een blinde vlek voor eigen fouten geldt bij persoonlijke zaken iedereen.

Vergelijkbare ervaringen hebben politiefunctionarissen die een ongeval uitpluizen: de betrokken

bestuurders zijn door deskundig ondervragen meestal nog geschikt als informatiebron, vooral direct na het ongeval, maar niet als analist, laat staan als beoordelaar. Als je wacht gaan betrokkenen en getuigen een soort verhaal maken, onbewust, als verwerking voor het trauma.

Van onafhankelijke experts wordt veel verwacht. Het vraagt veel deskundigheid om met de informatie in de hand het onderscheid te kunnen maken tussen een 'goede' situatie waarin menselijk handelen faalde, of een situatie met weeffouten (de wegconstructie, de algemene of lokale regels) waarin menselijk handelen wel moet falen. Dat is bij CORO niet anders. En lastig is hierbij dat problemen in heel verschillende domeinen c.q. discipline velden kunnen liggen.

Deel van het algemene (wetenschappelijke) probleem is, dat extreme fouten als basis van calamiteiten van welke aard ook zeldzaam zijn. Veel vaker is er – zie hiervoor - sprake van een optelsom, cumulatieve failure, van allemaal op zich niet zo dramatische zaken. Dan moet je de dynamiek kennen. De reden waarom de emmer overloopt. Dat is niet door de laatste druppel.

Babysterfte wordt daarin niet verminderd door 1 fout eruit te halen, evenmin wordt de verkeerssterfte door een simpele maatregel gehalveerd. CORO is vaak een complexe vooral psychologische puzzel waar man/vrouw vader/moeder interacties door elkaar lopen. Niet ter analyse of beoordeling door leken, nog minder door belanghebbenden. De menselijke geest is 'zwak': in het individuele geval wil iedereen een all-in-one verklaring, een verhaal om de situatie voor zichzelf aanvaardbaar te maken, leek, professional, regel-maker.

Je ziet dat ook bij CORO: in de huidige respondentgroep zijn de verhalen veelal hartverscheurend. En menigeen roept om 'hard ingrijpen', juridisering, terwijl - luisterend naar de kinderen - in de bestaande situatie juridisering niet deel van de oplossing maar van het probleem lijkt.

Disciplines buigen problemen om naar de eigen kaders. Er zijn veel aanwijzingen (opvallend genoeg ook aangereikt door moeders die het contact met het kind verloren) dat in de eerste plaats de emotionele schade (en schande) de alles blokkerende factor is, en - omdat dat zich afspeelt tussen ouders - het negeren van het kindbelang. Bij juridisering werken de hulpverleningsinstanties (waartoe we ook de juridische betrokkenen rekenen ook al is formeel hun rol in letterlijke zin geen hulpverlening) vaak net zo hard mee aan het loyaliteitsprobleem als de ouders zelf - zeggen de kinderen. Als je het zo beziet is de hele CORO kwestie, in het bijzonder het vinden van oplossingen, gelijkelijk een VWS en J&V kwestie. Analogie: je zoekt de oplossing van verkeersveiligheidsproblemen beter niet alleen in sneller ambulance vervoer, en voldoende traumacentra.

Als in CoVeNaS de respondenten (ouders, kinderen) al representatief zouden zijn, dan moet het gebruik maken van de informatie als ervaringsdeskundige beperkt blijven tot wat de mogelijke toepasselijkheid is/was van oplossingen in hun situatie. En dan nog. Verbeterpunten worden bij ingrijpende

gebeurtenissen altijd als fout falen gevoeld, en als er onomkeerbaar veel leed is, moet men niet verwachten dat een slachtoffer (zelf)verbeterpunten aan het licht brengt. De zelfbeschermingreflex bestaat bij de ouder, het kind, de zorg, de juridische functionarissen, en de overheid zelf.

Het nut van wetenschap is dat het een stukje van de oplossing kan aanreiken, deels door effectiever informatie te creëren, deels door te belichten hoe we door ons eigen brein voor de gek worden gehouden - voor ons eigen bestwil (maar niet die van anderen) - bij het vinden van oplossingen.

In sommige situaties kan het gewenst zijn stakeholders een rol in het onderzoeksproces te geven. Zo zijn cliënten/patiënten ingezet bij kankeronderzoek naar de sociale gevolgen van het behandeld zijn/worden voor kanker, of bij het beoordelen van de rol van alternatieve geneeswijzen. Ouders van kinderen spelen een rol bij geneesmiddelenonderzoek onder kinderen.

CORO berust veelal op een conflict tussen 2 ouders (vaak emotioneel in de eerste plaats), waarbij het minderjarige kind het belangrijkste slachtoffer is. Participatie zou inhouden dat het scheidingskind - op representatieve wijze - meedenkt, niet in de eerste plaats de ouders! Maar de argumenten rond audit spelen ook hier: onderzoeksvraagstukken zoals dat van CORO zijn ongeschikt voor participatie: het juridisch gevecht wordt van rechtbank naar universiteit verplaatst.

Een FGB is dus geen vorm van onderzoeksparticipatie, integendeel. Het is een vorm van informatieverwerving in 1 richting. De onderzoekers registreren, en proberen via methodes de geïnterviewde via de ervaring te bereiken. De ervaring is in de eerste plaats die van het eigen CORO proces. De oplossingen die de geïnterviewde wenst zijn diens/haar reflectie van die ervaring. Het weergeven hiervan is het doel van de FGB, en ook het weergeven van de gevoelde belemmeringen tegenover andere oplossingen of een ander gezichtspunt (waarvoor de groepsvorm van FGB dient).

Ad B. Geen beleidsmatige dialoog; geen hoorzitting

Tenslotte moet een FGB niet worden gezien als een dialoog, een situatie waarin belanghebbenden met elkaar tot overeenstemming proberen te komen, waaronder - voor de ouders - erkenning van hun positie. Ook niet als een hoorzitting waarbij na afloop de beleidsverantwoordelijke de inbreng in besluitvorming kan formaliseren. Onderzoek kan - door uitnodiging van een belanghebbende - een belanghebbende erkennen als deel uitmakend van de groep over wie iets wordt gezegd, maar de onderzoeker moet de representativiteit bepalen om iets te kunnen zeggen over de toepasselijkheid van resultaten boven die ene persoon of die paar personen die zijn gesproken. Daaraan ontleent onderzoek het gezag.

Bij onderzoek is sprake van een kennisvraag, en geen gelijk- of erkenningvraag: welke oplossingen om CORO te verminderen zijn er - met kennis van psychologie (kind, gezin, vader/man- moeder/vrouw), financiën, leefomstandigheden, kortom de ervaringen. Een luisterzitting, geen hoorzitting. Een onderzoeker heeft geen positie als erkenner van het probleem. De figuur die meteen ontstaat als de onderzoeker wel een onderhandelings- of erkenningsrol krijgt, is dat een onderzoeker goed is naar de mate waarin het standpunt van de ervaringsdeskundige wordt overgenomen.

Bij beleidsmatig overleg is het aan de regievoerder te bepalen wie gesprekspartners zijn, waarbij representativiteit (van de deelnemers) niet een primair criterium is. Verder gaat het bij beleidsmatig overleg niet om kennis over oplossingen vanuit een bewerking van informatie, maar vooral om onderhandelen over reeds bestaande door de aanwezigen aangedragen opties; dat is een selectie. Dat is de politieke praktijk. Als alle aanwezigen dezelfde rechten hebben, kan je dat een dialoog noemen. Zo'n dialoog is waardevol, maar een proces met weinig gelijkenis met een FGB.

Bijlage L Leeswijzer bij vertrouwelijk onderzoeksdocument

Hierbij een leeswijzer die bij het vertrouwelijke onderzoeksdocument hoort, dat u ter inzage heeft gekregen. U kreeg dit ter inzage om vast te stellen of voldoende precies verslag is gemaakt van de informatie die deelnemers die aan de zgn. focusgroepbijeenkomst CoVeNaS ('Ouderverstoting') hebben gegeven. Aan deze inzage is verbonden dat u op geen enkele wijze over de inhoud communiceert. Uiteraard is het proces wel mededeelbaar. De onderzoeksgroep zal in de verslaglegging melden dat deze verificatie plaatsvond, en door wie.

De FGB methode is elders beschreven, en daarbij ook de keuzes die in dat verband in CoVeNaS zijn gemaakt. De kern is dat een bijeenkomst is georganiseerd, waarin ouders en 'voormalig' kinderen, die te maken hebben gehad met contactverlies/ouderverstoting, over hun ervaringen vertellen.

Een FGB kan volledig exploratief zijn, maar in dit geval was het verdiepend, en was het een vervolg op een gedetailleerde enquête die onder deze doelgroep is gehouden. Een vervolg-FGB als verdieping was hierin aangekondigd en de ouders zijn dan ook alle uit de respondentengroep afkomstig.

De 5 onderwerpen die op de FGB besproken zijn, zijn door onderzoekers en opdrachtgever gekozen na bestudering van de enquête resultaten: er waren verschillende opmerkelijke bevindingen die om nadere verklaring vroegen en soms gaven de respondenten in de open vragen van de enquête zelf aan, dat aan iets meer aandacht moest worden gegeven dan de enquête toeliet.

In het bijgaande verslag wordt onder 'informatie van de deelnemers' verstaan:

- dat wat een deelnemer zei, volgens de bandopname en gemaakte notulen
- dat wat een deelnemer op een daarvoor bestemd formulier schreef
- door de onderzoekers gemaakte notulen over de wijze waarop een deelnemer soms non-verbaal iets uitdroeg, en over gedragingen (b.v. als een deelnemer ondanks het feit dat dit niet was toegestaan materialen wilde meenemen of fotograferen)
- het oordeel van de deelnemer over veiligheid, vertrouwelijkheid en een gelijkwaardige inbreng van iedereen, ongeacht ervaring of mening (er waren ook ouders bij die het contact behielden).

Geen onderdeel van het verslag zijn:

- de tijdens het verslag uitgereikte documenten over de spelregels
- het door de gespreksleider gebruikte spoorboekje van de bijeenkomst, inclusief instructies, en letterlijk te stellen vragen (dit om uniformiteit te realiseren bij meerdere gespreksleiders)
- documenten die deelnemers vooraf of achteraf ter beschikking stelden en die hun standpunten (niet zozeer ervaring) zouden ondersteunen. Deze documenten (los van het feit dat ze niet om eigen ervaringen gaan) - zijn niet besproken en ook geen onderdeel van de interactie tussen deelnemers
- procesmatige informatie, in het bijzonder over de maatregelen die voor tijdens en na afloop van de FGB zijn genomen om alles cf. de toezeggingen veilig, vertrouwelijk, en met voor ieder een gelijkwaardige rol, te doen verlopen.

Het door deelnemers gezegde is neutraal weergegeven, met een minimum aan ingrepen. Het taalgebruik is onveranderd gelaten, waardoor door de woordkeuze de lezer duidelijk kan zien dat de meeste deelnemers vrij hoog opgeleid zijn en andere juist minder. Ook is hierdoor zichtbaar dat velen zich uitin de taal van formele documenten of lotgenoten-brochures. Ook als een respondent niet helemaal consistent is, is dat niet 'verbeterd'; iemand kan zijn ervaring nu eenmaal in het gesprek verschillend (her)belevin.

Wel zijn zinnen volledig gemaakt, en is soms een stukje informatie tussen haakjes toegevoegd om de context duidelijk te maken: af en toe grijpt een deelnemer terug op veel eerder gegeven informatie. De teksten op de formulieren zijn vaak in steno en soms iets verduidelijkt. Letterlijke herhalingen zijn weggelaten.

Tenslotte is voor wetenschappelijke bewerking alles in vertel-eenheden geknipt, en van een code voorzien. Deze maakt duidelijk of het geschreven of gesproken informatie was, wie de bron was, en waarover het ging. Er zijn sub kopjes aangebracht die duidelijk maken over welke vraag het gaat. De gesprekken waren naar het unanieme oordeel van de respondenten veilig, vertrouwelijk en evenwichtig qua aandacht. De intensiteit van het vertelde was groot, alle bijeenkomsten (totaal 6) hadden emotionele periodes, die niet goed in de verslaglegging zijn te vangen.

Bijlage M beoordeling tekstverslagen op feitelijke weergave

Mail 21 juli 2020, aan A. Weynschenk

Graag bevestig ik dat mijns inziens de door Triqs gebruikte tekstverslagen een feitelijke weergave vormen van de focusgroep gesprekken, dit vanzelfsprekend voor zo ver ik dat heb mogen en kunnen beoordelen.

Met vriendelijke groet,

mr. C.A.R.M. (Cees) van Leuven

Triqs. Verbinden en ontwikkelen.

Bezoekadres

Eiffelstraat 66-70
8013 RT Zwolle

Postadres

Postbus 30172
8003 CD Zwolle

038 - 466 15 70

info@triqs.nl
www.triqs.nl